Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Denisa Žilová

Trestní řízení, veřejnost a média

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Mgr. Jiří Herczeg, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování diplomové práce: 2016

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

_____

Denisa Žilová

Obsah:

1. Úvod ... 1
2. Historický exkurz ... 3
2.1 Počátky zásady veřejnosti ... 3
2.2 Omezení zásady veřejnosti ... 4
3. Zásada veřejnosti trestního řízení ... 6
3.1 Garantování principu veřejnosti Ústavou a Listinou ... 6
3.2 Význam veřejnosti soudního jednání ... 7
3.3 Vyloučení a omezení veřejnosti ... 10
3.4 ESLP a porušení zásady veřejnosti ... 18
3.5 Pořizování zvukových a obrazových přenosů a záznamů ... 22
3.6 Modifikace zásady veřejnosti v řízení proti mladistvým ... 25
4. Poskytování informací o trestním řízení ... 31
4.1 Svoboda projevu jako jedno z práv zaručených Ústavou a Úmluvou ... 31
4.2 Pojem média a jejich význam ... 32
4.3 Náhubkový zákon a jeho následná novelizace ... 33
4.4 Ochrana poškozeného při poskytování informací o trestním řízení ... 38
4.5 Osmnáct zásad Rady Evropy ... 39
5. Meze svobody projevu a ochrana osobnosti ... 43
5.1 Obecné limity svobody projevu ... 43
5.2 Střet dvou ústavně garantovaných práv ... 44
5.3 Kdy svoboda projevu ustupuje právu na ochranu osobnosti ... 46
6. Mediální odsouzení a presumpce neviny ... 48
6.1 Zásada presumpce neviny a její ochrana ... 48
6.2 Přímý přenos a mediální kauza tzv. žhářů z Vítkova ... 52
6.3 Porušení presumpce neviny a jak se bránit ... 54
7. Závěr ... 61
Seznam zkratek ... 63
Prameny ... 64
Abstrakt ... 70
Klíčová slova ... 72

1. Úvod

Česká republika je demokratickým státem, jež ctí práva a svobody svých občanů. Mezi základní práva a svobody každého jednotlivce patří mimo jiné svoboda projevu, právo na informace, právo na ochranu osobnosti či právo na spravedlivý proces. Důvodem, pro který jsou si v úvodu zmíněny konkrétně tyto čtyři práva a svobody, je téma této práce: „Trestní řízení, veřejnost a média“.

Už z názvu práce můžeme odvodit, že se nám zde střetávají dva v podstatě rozdílné světy, a to svět trestního práva a soudních řízení a svět médií. V trestním řízení, více než v jakémkoli jiném soudním řízení, dochází k značnému zásahu do práv a svobod jednotlivce. V návaznosti na tento fakt je tak kontrola justice ze strany veřejnosti neodmyslitelnou součástí trestního procesu. Svět trestního práva má svá specifika a jeho základní zásady se nám promítají do celého trestního řízení. Na druhé straně nám pak stojí sdělovací prostředky, jejichž významnou část zpravodajství tvoří právě reportáže o trestních věcech a informování o probíhajících trestních řízeních. Tato skutečnost je nicméně pouze promítnutím oněm základních práv a svobod, a to svobody projevu a práva na informace.

Veřejnost soudního jednání je jedním z esenciálních prvků práva na spravedlivý proces. Soudy nemohou fungovat ve vakuu [1], a zásada veřejnosti funguje jako preventivní opatření proti zabránění „utajené“ kabinetní justice.[2] Informování veřejnosti o trestních řízeních je rovněž promítnutím prostředku generální prevence, kdy se stát snaží působit na společnost jako celek. Média nám v tomto případě plní jak funkci veřejné kontroly, tak prostředku pro uplatňování generální prevence. Otázkou ale zůstává, do kdy sdělovací prostředky „nabízejí pomocnou ruku“ orgánům činným v trestním řízení, a kdy už se nám může rozvinout případný rozpor mezi právem na informování veřejnosti a ochranou osobnostní práv a presumpce neviny obviněného.

Tato problematika je nejen zajímavá, ale v době moderních technologií také dosti aktuální. Cílem této práce je tudíž detailní analýza zásady veřejnosti a jejího dodržování, rozbor výše uvedených základních práv a svobod a zhodnocení postavení a

[1] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 1979 ve věci Sunday Times proti Spojenému království.

[2] Nález Ústavního soudu ČR ze 14. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2672/07.

vlivu médií v rámci trestního řízení. Práce je proto rozdělena do dvou částí, kdy se v první částí zaměříme na uplatňování zásady veřejnosti trestního řízení, a ve druhé na výše uvedené svobody a práva, které se zásadou veřejnosti neodmyslitelně souvisí. Neboť bez veřejného projednávání trestních věcí by nebylo informací, které by média mohla díky ústavně garantované svobodě projevu šířit.

2. Historický exkurz

Zásada veřejnosti soudního jednání funguje jako nástroj veřejné kontroly justice již několik desítek let. Není proto zvláštností, že, stejně jako ostatní zásady trestního řízení, i tento princip se v našem právním systému musel nějakým způsobem vyvíjet a hledat své místo. Obsahem této kapitoly tak je stručné shrnutí zrodu této zásady, kdy budou nastíněny stěžejní právní prameny a konkrétní omezení zásady veřejnosti v historii naší justice.

2.1 Počátky zásady veřejnosti

Se zásadou veřejnosti jako takovou se poprvé setkáváme s nástupem občanského liberalismu. Ve středověku a novověku nebyla obecná veřejnost v důsledku písemné povahy inkvizičního procesu k soudnímu jednání vůbec připuštěna. Inkviziční proces byl tajný. Změnu přinesly až moderní procesy 19. století, spočívající na principu veřejnosti. K jednání se připouštěli zásadně i osoby na trestním řízení nezúčastněné.[3]

Zásada veřejnosti byla v právním systému zakotvena na dvou úrovních, a to jak na úrovni ústavní, tak i v trestních zákonech. Ústavní listina ze dne 29. února 1920, č. 121/1920 Sb., v § 101 odst. 2 deklarovala, že líčení před soudy je ústní a veřejné, rozsudky ve věcech trestních se prohlašují vždy veřejně a veřejnost při přelíčení smí býti vyloučena jen v případech zákonem stanovených. Velice podobná formulace tohoto principu byla přejata i do současné Ústavy. Konkrétně zásadu veřejnosti ústavodárce zakotvil v čl. 96 odst. 2 *„jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon“*.[4] Podrobnější úpravu ovšem můžeme rovněž nalézt v čl. 38 odst. 2 Listiny, který stanoví, že *„každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem“*.[5]

Jak již bylo zmíněno výše, zásada veřejnosti nebyla upravena pouze na úrovni ústavní, ale také v trestních zákonech. Za zmínku stojí především rakouský trestní řád z 23. května 1873. Ten v ustanoveních § 228 až § 231 stanoví přesné podmínky jak pro

[3] Miřička, A. Trestní právo procesní. Praha: Všehrd, 1932, 11 s.

[4] Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

[5] Ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

účast veřejnosti na hlavním přelíčení, tak zároveň i podmínky jejího omezení. *„Hlavní přelíčení má býti veřejné, pod neplatností. Toliko osobám dospělým a neozbrojeným jest dovoleno, býti při něm za posluchače…“*[6] Podrobnějšímu rozboru konkrétních omezení se bude věnovat následující podkapitola.

Samotné zakotvení stěžejního prvku spravedlivého procesu do zákona se však neobešlo bez soudního výkladu. Vzhledem k tomu, že zásada veřejnosti byla začátkem 20. století v trestním řízení novinkou, můžeme v československé historii nalézt hned několik judikátů, které se touto problematikou zabývají. Mezi ta zásadní rozhodnutí jistě patří rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 9. 1924. Soud se zde zabýval především cílem zásady veřejnosti, jakožto prostředkem ochrany před bezmezným rozhodováním soudu. *„Účelem zásady veřejnosti je veřejná kontrolovatelnost konání spravedlnosti, souzení na bílém dni, nikterak v temnu tajnosti soudního řízení.“*[7] Nejvyšší soud tak potvrdil, že smysl celého tohoto principu je spjat především se čtyřmi základními funkcemi, a to kontrolní, garanční, preventivní a výchovnou.[8] Tohoto svého názoru na potřebu veřejné kontroly justice se Nejvyšší soud ČSR následně držel i o několik let později v rozhodnutí ze dne 25. 11. 1931 (sp. zn. Zm II 334/1931).

Trestněprávní literatura a soudy se po roce 1948 zásadou veřejnosti tolik nezaobíraly. Proto není třeba v tomto oddílu toto období konktrétněji rozebírat. Porevoluční judikaturu a právní úpravu si pak nastíníme ve druhé kapitole.

2.2 Omezení zásady veřejnosti

Připuštění veřejnosti k hlavnímu přelíčení bylo velkým milníkem v oblasti ochrany spravedlnosti. Nicméně ani toto právo být přítomen na soudním jednání nebylo neomezitelné. Jak už bylo krátce nastíněno v předchozí podkapitole, jistá omezení, nebo dokonce úplné vyloučení veřejnosti upravoval již rakouský trestní řád. Důvody pro takovéto rozhodnutí soudu byly dvojího druhu, a to osobní a věcné. Přístup na hlavní přelíčení byl odepřen osobám nezletilým, ledaže by jejich přítomnost byla potřebná pro účely studia na vysoké škole, a osobám ozbrojeným, s výjimkou těch, které byly povinny nosit zbraň v rámci své služby. Dále mohly být z veřejného projednávání

[6] ustanovení § 228 zákona č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád, ze dne 23. května 1873.

[7] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 9. 1924, sp. zn. Zm II 230/1924.

[8] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 14 s.

vyloučeny osoby, které byly opětovně trestány pro zločin proti bezpečnosti života, mravnosti nebo majetku. Mezi důvody věcné pak patřilo vyloučení veřejnosti (z vlastního podnětu soudu nebo na návrh žalobce nebo obžalovaného) jako prostředek ochrany mravnosti či veřejného pořádku. Veřejnost mohla býti vyloučena buď pouze pro část přelíčení, nebo pro přelíčení celé. Rozhodování o vyloučení bylo tajné a vyústilo v písemný odůvodněný nález, proti kterému nebylo možno podat opravný prostředek. Rozsudek však musel být vždy vyhlášen veřejně.[9] Jinak tomu však bylo v řízení přípravném a obžalovacím. Tato dvě řízení byla již ze své podstaty tajná, i zde však existovala výjimka týkající se přípravného řízení. Tato odchylka se pak vztahovala pouze na procesní strany.[10]

[9] Miřička, A. Trestní právo procesní. Praha. Praha: Všehrd, 1932, 11-12 s., srov. § 228 - §231 zákona č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád.

[10] Když soudce vyšetřující obviněného neb svědky řádně vyslýchá, nemá býti přítomen ani žalobník ani obhájce. Mají však právo, býti přítomni při ohledání, při hledání v domě a při prohlížení papírů a pojmenovati věci, ku kterým se tyto výkony vyšetřovací mají vztahovati. K tomu konci má tedy soudce vyšetřující vůbec žalobníkovi prvé dáti věděti, že bude tyto výkony předsebráti; vzešlo-li by však nebezpečenství z prodlení, může je předsevzíti, aniž mu dal prvé o tom věděti (§ 97 odst. 2 zákona č. 119/1873, rakouský trestní řád).

3. Zásada veřejnosti trestního řízení

V předešlé kapitole jsme si okrajově připomněli historii zásady veřejnosti. Tento princip zůstal nedílnou součástí základních zásad trestního procesu i po roce 1989. Jeho právní zakotvení můžeme nalézt jak v ústavních předpisech, tak v trestním řádu. Na základě takto zevrubné právní úpravy lze dojít k závěru, že zásada veřejnosti, jako jeden z atributů tzv. práva na spravedlivý proces, je jednou z nejdůležitějších zásad soudního řízení, jejíž podstatou je *„výkon otevřené, a nikoli tajné justice"*[11].

Pro začátek je nicméně vhodné si rozlišit veřejnost obecnou a veřejnost stran, abychom měli jasno v tom, o jaké veřejnosti je vždy v následujících řádcích pojednáváno. Veřejností obecnou rozumíme v zásadě kohokoli, kdo může být soudnímu projednávání věci přítomen, tedy i osoba na daném případu bezprostředně nezainteresovaná. Oproti tomu veřejnost stran spočívá v právu procesních stran být přítomen soudnímu jednání, respektive dalším procesním úkonům, nebo být o tomto alespoň vyrozuměn.[12]

„Veřejností se rozumí předem blíže neohraničený a nepředvídatelný okruh osob rozdílných od těch procesních subjektů, jimž trestní řád nebo jiný zákon ukládá účast v hlavním líčení jako povinnost, nebo od těch, kterým zákon právo účasti v hlavním líčení zaručuje a s takovou účastí spojuje určitá procesní oprávnění."[13] Hlavního líčení se tak tento uvedený okruh osob může účastnit buď osobně, nebo zprostředkovaně pomocí hromadných sdělovacích prostředků.

Zásada veřejnosti je v současném trestním řádu upravena v § 2 odst. 10, a uplatnění této zásady upravují § 199 a následující trestního řádu.

3.1 Garantování principu veřejnosti Ústavou a Listinou

V této podkapitole se soustředíme na úpravu zásady veřejnosti v ústavních předpisech, neboť zakotvení tohoto principu přímo v Ústavě a Listině nám dokazuje, jak důležitou roli hraje přítomnost veřejnosti v trestním řízení.

[11] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 – 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 48 s.

[12] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 13 s.

[13] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 2540 s.

Jak již bylo zmíněno výše, Ústava ČR přebrala téměř identickou formulaci principu veřejnosti z Ústavní listiny z roku 1920. Ústavodárce nejenže zakotvil vyjádření práva účasti veřejnosti na hlavním líčení v Ústavě v čl. 96 odst. 2 (*„jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon“*), ale detailní úpravu obsahuje i Listina základních práv a svobod v čl. 38 (*„každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem“*). Tento velký význam principu veřejnosti potvrdil i Ústavní soud například ve své nálezu ze dne 14. 2. 2008. Ústavní soud zde judikoval, že prvek veřejnosti funguje při soudním jednání nejen jako kontrola řádného výkonu činnosti soudů, ale také jako preventivní opatření proti zabránění „utajené“ kabinetní justice. Neméně důležitým závěrem soudu je i náhled na princip veřejnosti jako na *„východisko pro uplatňování dalších ústavně zaručených základních práv, na prvním místě práva na svobodu projevu v souvislosti s kritikou konkrétního fungování soudní moci“*.[14] Z nálezu Ústavního soudu se tak podává, že zásada veřejnosti není pouze samostatným principem stojícím mimo jiná ústavně zaručená práva. Je neodmyslitelnou součástí těchto práv, udává směr pro jejich uplatňování v našem právním systému. Bez účasti veřejnosti by dokonce asi jen těžko mohlo dojít ke kontrole toho, zda jsou tyto jiná základní práva v soudním procesu řádně dodržována.

3.2 Význam veřejnosti soudního jednání

Ústavní základ principu veřejnosti je jedním z ukazatelů toho, jak významné je postavení tohoto atributu spravedlivého procesu v našem právním systému. Nutno však dodat, že síla této zásady nevyplývá pouze z vnitrostátních předpisů, ale také z mezinárodních dokumentů.

Evropská úmluva o lidských právech je tím prvním a také nejdůležitějším dokumentem, který je třeba zmínit. Právo na veřejné soudní projednání je upraveno v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Každý má právo na veřejné projednání věci, vyloučení veřejnosti a tisku lze jen z taxativně vymezených důvodů.[15]

[14] Nález Ústavního soudu ČR ze 14. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2672/07.

[15] Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v čl. 14 odst. 1 rovněž stanovuje povinnost veřejného projednání, zveřejnění každého rozsudku (s výjimkou mladistvých, manželských sporů atp.) a podmínky pro vyloučení veřejnosti a tisku, které jsou v podstatě totožné s okolnostmi uvedenými v Úmluvě.

Vedle mezinárodních dokumentů je třeba v neposlední řádě také zmínit zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, který nejenže upravuje veřejnost soudního jednání, ale i pořizování zvukových a obrazových záznamů. Tímto způsobem uplatňování principu veřejnosti se budeme více zabývat v jiné podkapitole.

Kontrola, prevence, výchova, spravedlnost.[16] Toto jsou čtyři základní smysly zásady veřejnosti, které nám stanoví směr, kterým se máme dát k pochopení významu tohoto principu.

a) Kontrola: kontrola neodmyslitelně souvisí s důvěrou. Protože jen možnost kontroly justice a transparentnost soudního jednání nám může zaručit to, že budeme soudnictví důvěřovat. Jak by lidé mohli důvěřovat v rozhodnutí soudů, když by se nesměli účastnit projednávání věci a nedostali by se k informací? Kdo by zaručil, že při tajném hlavním líčení rozhodce soudce nestranně, spravedlivě a bez nátlaku? Ostatně kontrolou ze strany veřejnosti se zabýval také ESLP ve věci Riepan proti Rakousku, kde soud vyhověl stížnosti na porušení čl. 6 Úmluvy a stanovil, že veřejná povaha jednání chrání strany sporu před tajnou správou justice bez možnosti kontroly veřejností. Kontrola je dle soudu také jedním z prostředků, jímž může být důvěra v soudnictví zajištěna.[17]
b) Prevence a výchova: předcházení a zamezování trestné činnosti a výchova občanů. Tyto dva úkoly OČTR jsou zároveň také základními účely trestního řízení.[18] Soud má při svém rozhodování rovněž povinnost zaměřit se na příčiny trestné činnosti a okolnosti, které k činu vedly. Neboť jen tak, při určení a vyhodnocení těchto příčin, si mohou OČTR stanovit postupy a cíle, které mají zabránit jejímu dalšímu páchání. Projednání věci v hlavním líčení pak plní

společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti (čl. 6 odst. 1 EÚLP).

[16] Srov. Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 14 s.

[17] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 11. 2000 ve věci Riepan proti Rakousku.

[18] ustanovení §1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

funkci výchovnou. Proto v rámci konání hlavního líčení má soud *„na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci soudem a aby se co nejúčinněji projevilo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet“*[19]. Veřejnost hlavního řízení je tudíž nutno vnímat nejen jako předpoklad realizace výchovy společnosti, ale také jako prostředek generální prevence.

c) Spravedlnost: spravedlivého rozhodnutí soudu lze dosáhnout pouze naplněním všech esenciálních prvků práva na spravedlivý proces. A zásada veřejnosti je základním atributem tohoto práva. Bez veřejnosti soudního jednání by nebylo spravedlnosti pro obžalovaného.

Jak již bylo zmíněno výše, kontrola soudnictví a důvěra v něj jsou propojeny. Abychom mohli justici důvěřovat, je třeba mít nezávislé soudce. Veřejnost jednání je tak zárukou soudcovské nezávislosti, neboť veřejnost se tímto *„může přesvědčit o tom, že soudce nejedná a nerozhoduje pod nějakým viditelným dohledem či nátlakem.“*[20]

Veřejnou povahou soudního jednání jako jednou ze záruk obžalovaného na spravedlivé projednání věci se ve svých nálezech zabýval i Ústavní soud. Společně se zásadami ústnosti a bezprostřednosti poskytuje zásada veřejnosti obžalovanému ochranu před svévolným rozhodováním soudu. *„Smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti.“* [21] *„Všechny důkazy musejí být prováděny v přítomnosti obžalovaného a za podmínek veřejného jednání soudu, a to za účelem umožnit obžalovanému vznášet protiargumenty a protinávrhy… Soud musí vést jednání tak, aby byl obžalovaný seznámen s jednotlivými důkazy předloženými obžalobou, aby mu bylo umožněno jednotlivé důkazy ověřovat, komentovat a vyvracet.“* [22] K požadavku provádění důkazů za přítomnosti obžalovaného a veřejnosti se vyjádřil i Evropský soud

[19] ustanovení § 199 odst. 2 tr. řádu.

[20] Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2007, 798 s.

[21] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94.

[22] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. IV. ÚS 335/05.

pro lidská práva ve svém rozhodnutí ze dne 3. 2. 2004 ve věci Laukkanen Manninen v. Finsko[23], kde stanovil zásadní pravidlo, že odsouzení by nemělo být založeno na výpovědi svědka, u něhož neměl obviněný možnost výslechu.[24]

Na závěr této podkapitoly je však zároveň třeba si připomenout, že princip veřejnosti se vztahuje zásadně jen na řízení před soudem, konkrétně na veřejné zasedání a hlavní líčení. Oproti tomu při neveřejném zasedání (§ 242 odst. 2 tr. řádu) a vazebním zasedání (§ 73f odst. 3 tr. řádu) je veřejnost z projednávání věci vyloučena.[25] Tyto dvě zákonné výjimky z veřejného projednání věci tak nebudeme dále více rozebírat.

3.3 Vyloučení a omezení veřejnosti

Zásada veřejnosti jako stěžejní prvek nezávislého, kvalitního a transparentního soudnictví nezakládá neomezené právo na veřejné projednání věci. Každé soudní řízení je jiné a záleží tak vždy na konkrétních okolnostech. Princip veřejnosti se během soudního řízení dostává do konfliktu s právy osob zúčastněných na řízení, a proto jak čl. 38 odst. 2 Listiny, tak čl. 6 odst. 1 Úmluvy obsahují možnost omezení či úplného vyloučení veřejnosti. Zásada veřejnosti však může být prolomena jen výjimečně a ze zákonem stanovených důvodů.

V trestním řádu je vyloučení veřejnosti upraveno v § 200, kde je uveden výčet důvodů, pro které soud může během hlavního líčení takto rozhodnout. Mezi tyto důvody se řadí:

a) ochrana utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem;[26]
b) ohrožení mravnosti;
c) ohrožení nerušeného průběhu jednání;
d) ohrožení bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků.

Přitom musí mít soud vždy na paměti, že k vyloučení či popření veřejnosti z jakéhokoli výše uvedeného důvodu by mělo dojít jen v nejnutnějším rozsahu, *„který*

[23] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 2. 2004 ve věci Laukkanen Manninen proti Finsku.

[24] All the evidence must normally be produced in the presence of the accused at a public hearing with a view to adversarial argument. As a rule, a conviction should not be based on the testimony of a witness whom the accused has not had an opportunity to challenge and question.

[25] Srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 49 s.

[26] Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti.

je nezbytný k ochraně práv těch subjektů, v jejichž zájmu se zásada veřejnosti popírá. Proto je třeba, aby soud i v případech, kdy jsou splněny důvody pro vyloučení veřejnosti, rozhodoval o jejím vyloučení jen na dobu nezbytně nutnou.“[27]

K bodu a) – ochrana utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem

Zvláštním zákonem, na nějž § 200 tr. řádu odkazuje, je zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti. Jedná se pouze o tento právní předpis, nikoli o jiné právní předpisy, kde zákonodárce upravil povinnost mlčenlivosti, či problematiku obchodního tajemství. Důvodem pro vyloučení veřejnosti tak nemůže být skutečnost, že během hlavního líčení mají být probírány informace, o kterých je třeba zachovávat mlčenlivost.[28]

K bodu b) – ohrožení mravnosti

O ohrožení mravnosti lze uvažovat zejména v případech, kdy se před soudem bude projednávat některý z trestných činů uvedených v hlavách III. a IV. zvláštní části trestního zákoníku. Bude se tedy jednat převážně o trestné činy proti lidské důstojnosti a trestné činy proti rodině a dětem. Jestliže však může soud k zajištění mravnosti rozhodnout podle § 201 odst. 1 tr. řádu[29] a vyloučit z projednávání věci nezletilé, má tento postup přednost. Stejnou přednost by pak případně měl postup podle § 6 odst. 3 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, který upravuje zákaz pořizování zvukových a obrazových záznamů.[30]

K bodu c) – ohrožení nerušeného průběhu jednání

Nerušený průběh jednání mohou osoby v jednací síni či v budově soudu narušit mnoha způsoby. Mezi toto nevhodné chování může patřit například nadměrný hluk, či chování příslušných osob, za nějž může předseda senátu dle § 66 tr. řádu uložit pořádkovou pokutu nebo vykázat z jednací síně dle § 204 tr. řádu. Opět mají tyto dva uvedené postupy přednost před vyloučením veřejnosti dle § 200 odst. 1 tr. řádu.

K bodu d) – ohrožení bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědka

---

[27] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 2539 s.

[28] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 2541 s.

[29] I když veřejnost nebyla vyloučena podle § 200, může soud odepřít přístup k hlavnímu líčení nezletilým a těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh řízení (§ 201 odst. 1 tr. řádu).

[30] Srov. Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 17 s.

Během trestního řízení se může stát, že se svědek stane terčem výhružek a násilných útoků v důsledku své svědecké výpovědi. Pak je třeba, aby OČTR postupovaly dle § 55 odst. 2 tr. řádu, který upravuje utajení totožnosti. Jindy je zase zapotřebí nechat v tajnosti totožnost svědka, jehož utajení je nezbytným předpokladem dalšího výkonu profesionální činnosti.[31] Trestní řád nezapomíná ani na bezpečnost policistů, kdy je utajení totožnosti policisty jako svědka upraveno v § 102a odst. 1 tr. řádu. Dalším případem, kdy může dojít k vyloučení veřejnosti je situace, kdy má svědek vypovídat o skutečnostech, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti a svědek je v tomto případě takové povinnosti zproštěn. I zde musí OČTŘ dbát na to, aby se s těmito informacemi zbytečně neseznamovali osoby, které k tomu nemají dostatečný důvod.[32]

Vyloučením veřejnosti se nezabývají pouze národní právní předpisy, ale i mezinárodní dokumenty. Možnost vyloučení veřejnosti v širším rozsahu tak upravuje jak Mezinárodní pakt o občanských a politických právech v čl. 14 odst. 1[33], tak čl. 6 odst. 1 Úmluvy, kde je nad rámec české legislativy upraveno vyloučení veřejnosti z důvodu ochrany soukromého zájmu a života účastníků. S ohledem na čl. 10 Ústavy by v důsledku aplikační přednosti měly soudy přímo aplikovat tato ustanovení mezinárodních smluv, a je tedy možné se těchto důvodů pro vyloučení veřejnosti dovolat přímo.[34]

Jak již bylo zmíněno výše, každé soudní řízení je jiné a z každé konkrétní situace může vyplynout jeden z důvodů vyloučení veřejnosti. Nicméně rozhodnutí o důvodech vyloučení a o samotném vyloučení veřejnosti z hlavního líčení je ponecháno na volné úvaze soudu. Je proto v pravomoci soudu, aby rozhodl, zda veřejnost bude vyloučena po celou dobu hlavního líčení, nebo jen po jeho část a zda budou učiněna jiná vhodná a přiměřená opatření. Mezi tato jiná přiměřená opatření patří:

---

[31] Srov. zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, Hlava II.

[32] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1467 s.

[33] Tisk a veřejnost mohou být vyloučeny z celého řízení nebo z jeho části z důvodů morálky, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti nebo tehdy, když si toho vyžaduje soukromý zájem stran, nebo mohou být vyloučeny v rozsahu, který je podle přísného mínění soudu nutný při zvláštních okolnostech, kdy by zveřejnění prejudikovalo zájmy spravedlnosti.

[34] Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, 77 s., srov. Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 17 s.

a) odepření přístupu konkrétním osobám dle § 201 odst. 1 tr. řádu;
b) vykázání jednotlivých osob z jednací síně dle § 204 tr. řádu;
c) zákaz pořizování zvukových či obrazových záznamů na základě § 6 ZSS;
d) výslech prostřednictvím videokonferenčního zařízení (§ 52a a 111a tr. řádu);
e) výslech mimo hlavní líčení dle § 183a tr. řádu.

Kapacita soudní síně

Počet míst v soudní síni nám rovněž může de facto omezit přístup veřejnosti. Nedostatečnou kapacitu míst lze předpokládat hlavně u medializovaných kauz, kdy je zájem veřejnosti o to být přítomen v soudní síni vyšší. V takovém případě učiní předseda senátu (samosoudce) za součinnosti správy soudu opatření k důstojnému průběhu jednání. Zejména nařídí projednání věci do vhodné jednací síně s přihlédnutím k rozsahu předpokládaného zájmu i možnostem soudu.[35] Kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy pak v § 39 odst. 3 upravuje možnost regulovaného přístupu do jednací síně pomocí tzv. vstupenek.[36]

Takováto rozhodnutí soudu dotýkající se zásady veřejnosti však vždy musí být opřena o konkrétní skutečnosti a případné hrozby. Rozdílný režim platí pro řízení proti mladistvým (více k tomuto v podkapitole 2.6) a v případě, kdy má svědčit osoba uvedená v § 102a odst. 1 tr. řádu bez utajení totožnosti. Zde je vyloučení veřejnosti obligatorní povinností soudu.[37]

Přestože nastane situace, kdy soud musí zvážit vyloučení veřejnosti ze soudního řízení, nesmí zapomínat na to, že tímto usnesením zasahuje citelně do práva obžalovaného na veřejné projednání věci. Je tedy třeba následně postupovat v souladu s obecnou zásadou plynoucí z § 4 odst. 4 Listiny, se zásadou přiměřenosti. Koneckonců, zásahem do základních práv člověka se zabýval i Ústavní soud, kdy ohledně ustanovení o omezení svobody člověka judikoval takto: *„K použití tohoto ustanovení je třeba přistupovat pouze za přísného dodržení všech jeho podmínek a tyto vykládat restriktivně, ostatně v souladu s jednou ze zásad trestního řízení, která vychází z obecné*

[35] ustanovení § 17 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

[36] ustanovení § 39 odst. 3 instrukce Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy.

[37] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 2542 s.

zásady stanovené čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, totiž zásadou přiměřenosti (zdrženlivosti), promítající se do ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, a spočívající v zásadě v takovém postupu orgánů činných v trestním řízení, který zasahuje do základních práv a svobod jen pokud je to nezbytně nutné."[38] Právo na veřejné projednání věci je jedním ze základních práv obžalovaného, proto i ustanovení § 200 odst. 1 tr. řádu je třeba vykládat restriktivně.

To, že soud rozhodne o vyloučení veřejnosti, však ještě neznamená, že se soudního řízení nesmí účastnit vůbec nikdo. Některé konkrétní osoby, mimo osoby na hlavním líčení přímo zúčastněné, tak mohou spadat do fakultativního či obligatorního režimu.

a) Fakultativní postup – s povolením předsedy senátu, které činí v rámci jeho oprávnění dle § 203 odst. 1 tr. řádu, lze z důležitých důvodů (např. se může jednat o studijní důvody studenta právnické fakulty) v soudní síni setrvat a hlavní líčení pozorovat.[39]
b) Obligatorní postup – soud musí rozhodnout o přístupu jednoho až dvou důvěrníků obžalovaného, jestliže o to obžalovaný požádá. Jestliže je obžalovaných více, má toto právo každý z nich, přičemž pokud celkový počet stoupne na více než šest a obžalovaní se mezi sebou nedohodnout, provede výběr soud. Obdobně se v případě vyloučení veřejnosti postupuje u důvěrníků poškozeného. Byla-li veřejnost vyloučena pro ohrožení utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, případně bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědků, mohou být za důvěrníky zvoleny jen takové osoby, proti nimž nemá soud námitek.[40]

V případě, že soud veřejnost vyloučí z důvodu ochrany utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, jsou tyto výše uvedené osoby upozorněny předsedou senátu na trestní následky vyzrazení utajované informace. V úvahu zde mohou připadnout trestné činy ohrožení utajované informace a ohrožení utajované informace z nedbalosti (§ 317 a § 318 tr. zákoníku).[41]

[38] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 289/2000.

[39] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 2546 s.

[40] ustanovení § 201 odst. 2 tr. řádu

[41] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 18 s.

Problematika bezpečnostních prohlídek

Jako objektivně možné porušení zásady veřejnosti se nám může jevit situace, kdy během bezpečnostní prohlídky při vstupu do budovy soudu není osoba justiční stáží do této budovy vpuštěna, neboť dle § 7 ZSS je do budovy soudu nebo na místo kde soud jedná, zakázáno vstupovat se zbraní nebo s jinými předměty, které jsou způsobilé ohrozit život nebo zdraví anebo pořádek[42], a justiční stráž postupuje dle § 3 odst. 2 písm. d) Instrukce Ministerstva spravedlnosti 385/2009-OBKŘ, o justiční stráži.[43] Nicméně touto problematikou se zabýval Ústavní soud, u nějž stěžovatel mimo jiné napadal nesprávný úřední postup obecných soudů, které rozhodly v jeho nepřítomnosti, protože nebyl do budovy soudu chybou justiční stráže vpuštěn, neboť se odmítl podrobit osobní prohlídce. Ústavní soud v tomto případě však judikoval, že toto omezení, stanovené v ZSS, je zcela nepatrné, které se podstaty ústavně zaručeného práva na veřejné projednání věci nikterak nedotýká. „*Proto také každý, kdo zamýšlí účastnit se soudního jednání jako veřejnost, je povinen se ze zákona vyplývajícímu omezení podrobit, a to s vědomím, že v opačném případě byl by mu přístup k soudnímu jednání odepřen."* Vůči veřejnosti tato právní úprava platí **absolutně.** *„Respekt k ústavně zaručenému právu na soudní ochranu posuzované omezení potud zmírňuje, že jde-li o* ***předvolanou osobu*** *(účastníka řízení, svědka apod.), odkazuje se způsob bezpečnostní ochrany a postup justiční stráže na pokyn soudce, který osobu, vzpírající se bezpečnostní kontrole, předvolal."* U stěžovatele, jako účastníka řízení, však došlo k pochybění justiční stráže, a porušení tak stěžovatelova ústavně zaručeného práva na soudní ochranu. Neboť justiční stráž v tomto případě nepostupovala správně a neinformovala soudce. „*Protože výkon státní moci, je-li podmíněn činností dvou či více složek státní (veřejné) moci, musí být posuzován ve svém celku… Je totiž věcí především*

[42] Tento zákaz se zároveň nevztahuje na soudce a na příslušníky ozbrojených sil a ozbrojených sborů, jestliže vstupují do budovy soudu nebo na místo, kde soud jedná, v souvislosti s plněním svých služebních povinností.

[43] Justiční stráž nevpustí do budovy osobu, u níž se technickými prostředky, prohlídkou zavazadla nebo vozidla, osobní prohlídkou nebo jinak přesvědčí, že má u sebe střelnou zbraň nebo jiný předmět, kterým může ohrozit život a zdraví osob nebo se takovéto prohlídce odmítne podrobit. Jedná-li se však o osobu předvolanou k soudnímu jednání nebo předvolanou k úkonu na státní zastupitelství, informuje o této skutečnosti předsedu příslušného senátu nebo státního zástupce, který osobu předvolal; dále se řídí jejich pokyny.

správy soudu a příslušných orgánů justiční stráže, aby ve vzájemné spolupráci (informování) dbaly na řádný a právnímu stavu odpovídající výkon bezpečnostní ostrahy.“[44]

Zákon o soudech a soudcích ale také upravuje odlišný režim pro státní zástupce, advokáty, notáře a soudní exekutory, na které se povinnost podrobit se osobní prohlídce a prohlídce všech věcí nevztahuje.[45] Avšak na konci příslušného ustanovení je rovněž dovětek *„nestanoví-li předseda příslušného soudu jinak“*. Proto se tak u soudů stalo – řekněme už obecným – pravidlem, že i tyto osoby, převážně tedy advokáti, jsou osobním prohlídkám podrobování také. A právě zmínění advokáti již v minulosti volali po tzv. rovnosti zbraní, kdy by měli mít stejné podmínky bezpečnostní kontroly jako státní zástupci. V únoru 2013 vydala ČTK tiskovou zprávu o tom, *„že si advokáti stěžují na osobní prohlídky, kterým je při jejich příchodu k soudu podrobuje justiční stráž. A poukazují na to, že nemají rovné podmínky se státními zástupci a že prohlídky bývají ponižující.“*[46] Jako příklad bylo v té době uváděno hlavně zouvání si bot a sundávání opasků. O problematice bylo jednáno s tehdejším ministrem spravedlnosti Pavlem Blažkem, přičemž následně vydalo Ministerstvo spravedlnosti pokyn zakazující nedůstojné prohlídky advokátů při vstupu do soudních budov. Náměstek ministra spravedlnosti Daniel Volák se k pokynu vyjádřil takto: *„Advokáti nesmějí být bezdůvodně vystaveni praktikám typu sundávání opasků, zouvání, svlékání, kontrolám notebooků, tabletů, a podobně.“* [47] Zdálo se tak, že stížnosti byly vyhodnoceny a zjednala se náprava. Nicméně skutečnost byla buď v posledních letech i přesto jiná, nebo (dle advokáta Radka Ondruše) za to může fakt, že současný ministr spravedlnosti Robert Pelikán ještě v pozici náměstka dohodu s Vězeňskou službou zrušil, ale na přelomu března a dubna roku 2016 se objevili v médiích další články na téma „ponižující osobní prohlídky advokátů“. Tou poslední kauzou je incident brněnského advokáta Radka Ondruše u jihlavského soudu, který nebyl koncem března vpuštěn do budovy soudu. Odmítl se podrobit osobní prohlídce, protože mu připadala

[44] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 4. 2002, sp. zn. III. ÚS 627/01.

[45] ustanovení § 7 odst. 2 ZSS.

[46] Česká advokátní komora. *Advokáti si stěžují na prohlídky u soudů, jsou prý ponižující*. 20. února 2013; dostupné z: http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=10924

[47] Česká advokátní komora. *Ministr spravedlnosti a předseda ČAK: konec nedůstojných prohlídek advokátů*. Nedatováno; dostupné z: http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11182

ponižující. Kontroly se dle dostupných informací deníku ještě více zpřísnili v prosinci 2015, v souvislosti s možnou hrozbou terorismu.[48] K prohlídkám advokátů u bezpečnostních rámů se začátkem března 2016 vyjádřil také člen představenstva ČAK Michal Žižlavský v Bulletinu advokacie, kde vyjádřil negativní postoj k nerovným podmínkám při bezpečnostních kontrolách. ČAK se tak obrátila na předsedu Nejvyššího soudu Pavla Šámala, který následně vydal stanovisko, že prohlídky a kontroly advokátů nejsou prováděny důstojně.[49] Konkrétní postup však přesto zůstává na předsedech jednotlivých soudů, jaké podmínky si na „svých" soudech nastaví oni sami.

Rozhodnutí o vyloučení veřejnosti

Rozhodnutí soudu o vyloučení veřejnosti se po slyšení stran děje dle § 200 odst. 3 tr. řádu formou usnesení, které se vyhlásí veřejně. Tento druh usnesení je usnesením, kterým se upravuje průběh řízení, a proto jej není potřeba vyhotovovat (§ 136 odst. 1 tr. řádu). Jestliže je veřejnost vyloučena, oznámí se takové rozhodnutí senátu (samosoudce) zřetelně na dveřích jednací síně zároveň se zákazem vstupu nepovolaným osobám.[50] Proti usnesení o vyloučení veřejnosti není stížnost přípustná, neboť to zákon výslovně nepřipouští (§ 141 odst. 2 tr. řádu). Jiná situace by nastala, kdyby k tomuto rozhodnutí došlo bez výše uvedených zákonných důvodů a zásada veřejnosti by byla porušena. V takovémto případě lze uvažovat o podstatné vadě řízení [§ 258 odst. 1 písm. a) tr. řádu], která by měla za následek zrušení rozsudku odvolacím soudem.[51]

Vyhlášení rozsudku

Přestože byla veřejnost z projednávání věci vyloučena, rozsudek musí být vždy vyhlášen veřejně.[52] Úprava v trestním řádu v tomto případě reflektuje ustanovení čl. 96

---

[48] Deník.cz. *Obhájce neprošel u soudu kontrolou. Ty jsou od prosince přísnější*. 31. března 2016; dostupné z: http://www.denik.cz/kraj-vysocina/obhajce-radek-ondrus-neprosel-u-soudu-kontrolou-ty-jsou-od-prosince-prisnejsi-20160331-jrn9.html

[49] Bulletin advokacie. *Prohlídky advokátů u bezpečnostních rámů*. 3. března 2016; dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/prohlidky-advokatu-u-bezpecnostnich-ramu?browser=mobi, Česká justice. *Zouvání bot či sundávání opasků. Advokáti kritizují ponižující jednání justiční stráže*. 4. dubna 2016; dostupné z: http://www.ceska-justice.cz/2016/04/zouvani-bot-ci-sundavani-opasku-advokati-kritizuji-ponizujici-jednani-justicni-straze/

[50] ustanovení § 17 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

[51] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2544.

[52] ustanovení § 200 odst. 2 tr. řádu.

odst. 2 věty druhé Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny a § 6 odst. 1 ZSS. Veřejné vyhlášení je bezvýjimečné, a analogicky se toto ustanovení dá vztáhnout i na usnesení, která jsou výsledkem hlavního líčení. Požadavek veřejného vyhlášení ovšem neznamená, že v době vyhlášení musí být veřejnost reálně přítomna. Stačí, že v době vyhlášení nic nebrání tomu, aby se jej veřejnost mohla účastnit, pokud by měla zájem.[53] Požadavek veřejného vyhlášení rozsudku platí i pro mladistvé. Odsuzující rozsudek se nicméně v tomto řízení uveřejňuje ve sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého.[54]

3.4 ESLP a porušení zásady veřejnosti

Možným porušením zásady veřejnosti se rovněž zabýval Evropský soud pro lidská práva ve věci Riepan proti Rakousku.[55] Tento rozsudek patří mezi stěžejní judikaturu ESLP co se týče čl. 6 Úmluvy, neboť v něm Soud vystihl zásadní význam principu veřejnosti jako jednoho ze základních atributů práva na spravedlivý proces. Proto si níže nastíníme jeho detaily.

Stěžovatel byl v roce 1988 odsouzen k trestu odnětí svobody na 18 let za vraždu a vloupání v roce 1987. Nejprve byl umístěn do věznice v Karlau, ze které ale v roce 1991 uprchl. Po jeho opětovném zadržení byl v této věznici znovu uvězněn, a v roce 1994 byl přemístěn nejprve do věznice Stein a následně roku 1995 do věznice Garsten. Do Garstenu byl stěžovatel přemístěn, neboť mělo vedení věznice důvodné podezření, že stěžovatel spolu s několika spoluvězni plánují útěk z věznice. Při přijímací proceduře však odmítl stěžovatel spolupracovat, požadoval, aby byl navrácen do Steinu a vyhrožoval, že v opačném případě on a jeho spoluvězni založí v Garstenu požár. Následující den stěžovatel trval na svém návratu do Steinu a vyhrožoval jednomu z nadřízených dozorců. O několik dní později rovněž vyhrožoval jednomu z hlídačů. Důsledkem těchto incidentů bylo proti stěžovateli zahájeno trestní řízení pro nebezpečnou výhružku. Okresní soud ve Steyrnu rozhodl, že líčení se bude konat ve věznici Garsten, která se nachází 5 km od Steyrnu. Datum soudního řízení bylo stanoveno na 29. ledna 1996. Předvolání, obsahují datum i místo konání, obdržel

[53] Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2543.

[54] ustanovení § 54 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

[55] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 11. 2000 ve věci Riepan proti Rakousku.

stěžovatel a jeho právní zástupce měsíc před samotným jednáním. Kancelář státního zástupce při okresním soudu vydala v půlce týdne seznam jednání plánovaných pro následující týden, kde byla uvedena data a místa všech plánovaných jednání. Tento seznam měl obsahovat rovněž číslo jednací místnosti, a pokud to bylo třeba, obsahoval vždy také informaci o tom, že jednání se koná na místě činu nebo název věznice, ve které se mělo jednání konat. Nicméně rakouská vláda seznam pro týden zahrnující i 29. leden 1996 nemohla soudu dodat, neboť se tyto seznamy neuchovávají. Přesto ale tvrdila, že seznam, přesně podle obvyklé praxe, obsahoval jako místo pro projednání stěžovatelova případu věznici Garsten. Tento seznam byl dále kanceláří státního zástupce distribuován médiím – převážně národním a regionálním deníkům – a také národní rozhlasové stanici. Navíc, seznam byl uveden v registru okresního soudu a vyvěšen na jeho informační desce. Lidé tak mohli získat informace o konaných jednáních přímo u okresního soudu.

Dne 29. ledna 1996 samosoudce okresního soudu ve Steyrnu konal jednání v uzavřené části věznice Garsten. V rozhodnutí soudu je rovněž popsána jednací místnost, nicméně strany sporu se neshodli na tom, zda v jednací místnosti byla místa navíc pro svědky a potenciální diváky. Dle zápisu bylo jednání veřejné, bylo zahájeno v 8:30 a trvalo 35 minut. Byli vyslechnuti čtyři zaměstnanci věznice, kterým měl údajně stěžovatel výhružky adresovat. V průběhu jednání ani stěžovatel, ani jeho právní zástupce nenamítli nedostatek veřejnosti. Okresní soud následně shledal stěžovatele vinným z trestného činu nebezpečný výhružky s tím, že stěžovatel ve třech případech vyhrožoval zaměstnancům věznice požárem a násilím, a odsoudil jej na deset měsíců trestu odnětí svobody. Stěžovatel se proti rozsudku odvolal z důvodů právních i skutkových, stejně tak proti trestu. Zejména tvrdil, že rozhodnutí okresního soudu je nulitní, neboť jednání ze dne 29. ledna 1996 nebylo veřejné, jelikož se konalo v uzavřené části věznice, do které měli přístup jen lidé se speciálním povolením. Místnost, ve které se jednání konalo, byla dle jeho tvrzení příliš malá na to, aby se tam vlezl někdo z veřejnosti a dokonce ani svědci nemohli být, dle jeho názoru, všichni najednou v místnosti přítomni. Odvolací soud v Linci odvolání zamítl, s odůvodněním, že jednání bylo veřejné, jelikož jakákoli osoba, která by měla zájem se jednání účastnit, mohla být dle informací okresního soudu do místnosti vpuštěna.

Stěžovatel se tak následně obrátil na Evropský soud pro lidská práva, přičemž tvrdil, že v trestním řízení vedeném proti němu došlo k porušení jeho práva na veřejné projednání věci dle čl. 6 Úmluvy. Stěžovatel namítal, že přestože okresní soud v Steyrnu formálně veřejnost z projednání věci nevyloučil, výběr místa konání tomuto jednání de facto odňal znaky veřejnosti. Zdůraznil, že jednání se konalo na uzavřené části věznice Garsten, do které neměli návštěvníci přístup. Místnost byla moc malá a nebyla zařízena na to, aby zde mohla být veřejnost přijata. V každém případě, možnost přítomnosti diváků byla pouze teoretická, neboť veřejnost nebyla informována o tom, že jednání se koná ve věznici. I v případě, že by se potenciální veřejnost chtěla jednání účastnit, jen stěží by byla schopna splnit všechny potřebné formality nutné ke vpuštění, s ohledem na čas konání, kdy se jednání konalo brzo ráno mimo obvyklé návštěvní hodiny věznice a trvalo asi jen půl hodiny. Na to rakouská vláda reagovala tím, že seznam jednání byl distribuován médiím a stěžovatel i jeho právní zástupce byli na místo konání upozorněni asi měsíc předem. Jestliže by se před začátkem jednání objevilo více návštěvníků, než by jednací místnost pojala, vedení věznice bylo schopné na toto reagovat a zajistit místnost jinou.

Soud připomenul, že veřejnost soudních jednání je základním principem, jenž je zakotven v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Veřejná povaha jednání chrání strany sporu, aby justice nebyla spravována tajně bez možnosti kontroly veřejnosti. Je také jedním z prostředků, jak zajistit důvěru v soudnictví. Tím, že činí výkon justice transparentní, přispívá veřejnost k dosažení cíle uvedeného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a sice ke spravedlivému procesu, jehož zaručení je jedním ze zásadních principů jakékoli demokratické společnosti. Veřejnost jednání má přitom zvláštní význam v případě, jako je tento, kdy je obžalovaný vězněm, a obvinění se týkají výhružek vůči zaměstnancům věznice, přičemž svědky jsou právě tito zaměstnanci.

Nebylo sporu o tom, že veřejnost nebyla z jednání formálně vyloučena, nicméně faktické překážky mohou být v rozporu s Úmluvou stejně jako překážky formální. Pouhá skutečnost, že se soudní líčení konalo v prostorách věznice, či to, že by potenciální návštěvníci museli podstoupit určité kontrolní prohlídky, ještě nevedou dle Soudu samy o sobě k závěru, že jednání bylo zbaveno znaku veřejnosti. Je ovšem nutné mít na paměti, že Úmluva má chránit nikoliv práva teoretická či iluzorní, ale práva praktická a účinná. Jednání dle Soudu tedy může požadavku veřejnosti vyhovět pouze

tehdy, pokud má veřejnost možnost získat informace o termínu a místě konání a za předpokladu, že je toto místo veřejnosti snadno přístupné. V mnoha případech budou tyto podmínky splněny pouhým faktem, že jednání se koná v obvyklé soudní místnosti, kde je dostatek místa pro diváky. Naopak v situaci, kdy se jednání koná mimo tyto obvyklé prostory, zejména na takovém místě, jakým je věznice, kam obecná veřejnost nemá za normálních okolností přístup, nám vzniká vážná překážka ve veřejné povaze tohoto jednání. V takovém případě je stát povinen přijmout náhradní opatření, aby zajistil, že veřejnost a média jsou o místě konání řádně informována a mají účinnou možnost přístupu. Soud proto zkoumal, jestli tato opatření byla přijata. Jednání bylo zahrnuto v seznamu týdenních slyšení, které konal okresní soud ve Steyrnu, jenž očividně obsahoval informaci o tom, že jednání se bude konat ve věznici Garsten. Seznam byl rozeslán médiím a byl zpřístupněn obecné veřejnosti v registru okresního soudu a na informační desce soudu. Nicméně kromě rutinního postupu nebyla přijata žádná zvláštní opatření, např. další oddělené oznámení na vývěsní desce soudu, zahrnující případně informaci o tom, jak a za jakých podmínek se do věznice Garsten dostat. Rovněž další podmínky, za jakých se jednání konalo (jako čas jednání a vybavení místnosti), lze jen těžko označit za podporující účast veřejnosti.

Ve shrnutí, Soud shledal, že okresní soud ve Steyrnu nepřijal dostatečná náhradní opatření k vyvážení negativního účinku, který měl na veřejnost jednání fakt, že se jednání konalo v uzavřené části věznice Garsten. V tom důsledku, předmětné jednání ze dne 29. ledna 1996 nevyhovělo požadavku veřejnosti vyplývajícímu z čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud se ve svém rozhodnutí zabýval i otázkou, zda nedostatek veřejnosti v první instanci byl napraven v řízení před odvolacím soudem. Vláda se v tomto případě hájila, že tento nedostatek byl v řízení před odvolacím soudem zhojen. Nicméně Soud již před tím v několika případech judikoval, že omezený rozsah odvolacího řízení nemůže dostatečně napravit nedostatek veřejnosti v řízení před soudem prvního stupně. Jak již bylo Soudem zmíněno, veřejná povaha řízení tím, že zajišťuje transparentní výkon soudnictví, pomáhá udržovat důvěru v soudy a přispívá k dosažení cílů sledovaných čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a to spravedlivého procesu. Pro tento účel je tak nutné, aby všechny důkazy byly zásadně předkládány za přítomnosti obžalovaného při veřejném jednání ve sporném řízení.

Dle stěžovatele je veřejnost jednání zejména důležitá v první instanci, kde obvykle dochází k výslechů svědků a zjišťování relevantních skutečností. V tomto případě byly všechny důkazy předloženy před okresním soudem, zatímco u odvolacího soudu nebyl vyslechnut jediný svědek.

Na základě výše uvedeného tak Soud shledal, že nedostatek veřejnosti řízení před okresním soudem nebyl napraven veřejným jednáním před soudem odvolacím.

3.5 Pořizování zvukových a obrazových přenosů a záznamů

Významem zásady veřejnosti jsme se zabývali v předchozích podkapitolách. Bez přístupu veřejnosti k hlavnímu líčení by nebylo transparentního rozhodování soudů. Otázkou tak zůstává, jak zařídit, aby přístup k informacím měla co nejširší veřejnost a bylo tak zároveň naplněno právo obžalovaného na veřejné projednání jeho věci. Naprosto dokonalým naplnění zásady veřejnosti by jistě bylo, kdyby každý, kdo by měl zájem, mohl sledovat průběh soudního řízení v té určité konkrétní věci. Mimo výše uvedené zákonné důvody vyloučení veřejnosti, bylo rovněž zmíněno omezení přístupu veřejnosti kapacitou soudní síně. Nelze tak nikdy dosáhnout toho, aby byl každý jednotlivý člověk, který by měl zájem určitou kauzu sledovat přímo z jednací místnosti, do této místnosti vpuštěn. Je tedy potřeba hledat alternativní řešení. V současné době, za použití moderních technologií, tak nemusí být veřejnost soudnímu jednání přítomna pouze fyzicky, ale i nepřímo prostřednictvím obrazových, zvukových přenosů a záznamů. *„Lze tak konstatovat, že existuje dvojí „veřejnost“. Ta spočitatelná, která je soudnímu jednání přítomna v jednací síni (veřejnost v soudní síni) a ta virtuální, která je soudnímu jednání přítomna nepřímo, prostřednictvím televizních obrazovek či rozhlasových přijímačů (mediální veřejnost).“*[56] Přístup veřejnosti do soudní síně tak už není jedinou možnou formou aplikace zásady veřejnosti. Otázkou nových možností a jejich limitů v této oblasti se tak musel zabývat i Ústavní soud, který se ve svém nálezu ze dne 14. 2. 2008 vyjádřil takto: *„S ohledem na podstatu a význam zásady veřejnosti soudního řízení se nelze při jeho aplikaci omezit pouze na umožnění přístupu veřejnosti do soudní síně v době jednání. Tato forma je nepochybně původní a základní, avšak stejně jako jiné oblasti života a nauky i právní řád prošel vývojem, který nutně musel reflektovat nové možnosti mezilidských vztahů, vytvářených zejména rozvíjejícími se*

[56] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 29 s.

službami a technickým pokrokem. Ten reprezentuje především nástup vlivu a významu masových sdělovacích prostředků, resp. technických prostředků, které tato média při své činnosti využívají… Je samozřejmé, že stejně jako základním limitem pro fyzickou přítomnost veřejnosti při jednání soudu je kapacita soudní síně, je v případě obrazových a zvukových přenosů a záznamů limitem možnost řádného a důstojného průběhu jednání.“[57]

S nástupem masových sdělovacích prostředků ale zároveň přišla i potřeba přenosy a záznamy regulovat. ZSS tak v § 6 odst. 3 obsahuje obecnou úpravu regulace zvukových a obrazových přenosů a záznamů.[58] Ustanovení § 6 odst. 3 ZSS tak rozlišuje tři režimy:

a) Povolovací režim – obrazové a zvukové přenosy a obrazové záznamy smí být uskutečňovány a pořizovány pouze se souhlasem předsedy senátu/samosoudce. Zároveň musí být vždy prokazatelné, že souhlas byl dán;
b) Oznamovací režim – zvukové záznamy lze pořídit jen po oznámení a s vědomím předsedy senátu/samosoudce. V tomto případě tak stačí, aby o tom soudce věděl. Je třeba se však zamyslet nad tím, jestli je opravdu dostatečné mít pro zvukové záznamy benevolentnější režim. V době hightech zařízení už totiž není takový problém zvukový záznam přenést s drobným zpožděním ještě ze soudní budovy např. do redakce zpravodajství, kde může být okamžitě odvysílán. Hranice mezi živými přenosy a záznamy se tak pomalu začínají stírat a je potřeba na to reagovat;
c) Volný režim – ten platí pro písemné poznámky, kresby, skici či stenografický záznam.

Rozhodnutí o povolení obrazových a zvukových přenosů a obrazových záznamů je opět ve výlučné pravomoci předsedy senátu/samosoudce. Záleží tak jen na soudci, zda se průběh jednání může dokumentovat těmito způsoby. Je totiž v odpovědnosti předsedy senátu/samosoudce, aby průběh jednání a důstojnost jednání nebyly těmito způsoby narušeny. Dle některých autorů je nicméně toto ustanovení § 6 odst. 3 věty za

[57] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2672/07.

[58] Uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání lze jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. S vědomím předsedy senátu nebo samosoudce lze pořizovat zvukové záznamy; kdyby způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání, může předseda senátu nebo samosoudce jejich pořizování zakázat.

středníkem ZSS nepřesné, neboť může svádět k interpretaci, že zákaz může být vydán v podstatě pouze tehdy, jestliže průběh a důstojnost jsou ohroženy výhradně způsobem provádění. *„Skutečný smysl ustanovení však zřejmě směřuje k tomu, aby bylo možno zabránit provádění záznamů a jejich přenosu vždy, je-li to nezbytné pro řádné projednání věci, tedy i tehdy, jestliže by např. jejich připuštěním mohli být uvedeni účastníci řízení do situace, kdyby např. z tohoto důvodu odmítali vypovídat apod.“*[59] Otázkou tak zůstává, jestli by se opravdu zákonodárce neměl nad dikcí tohoto ustanovení zamyslet a slovní spojení „způsob jejich provádění“ nahradit přesnější formulací, jelikož toto ustanovení opravdu není schopné pokrýt všechny možné situace. Na druhou stranu, konečné rozhodnutí je v diskreční pravomoci předsedy senátu, příp. samosoudce, který si toto ustanovení interpretuje. Poněvadž je třeba si tuto pravomoc interpretovat ve vazbě na povinnosti soudce dbát na řádný průběh řízení, na rovnost procesních stran a zajistit, aby ve věci bylo spravedlivě rozhodnuto.[60]

Jak již bylo zmíněno výše, rozhodnutí o povolení uskutečňování zvukových a obrazových přenosů a pořizování obrazových záznamů je ve výlučné pravomoci předsedy senátu/samosoudce. Dle judikatury tak není možné se domáhat postupem podle § 203 odst. 3 tr. řádu, aby souhlas k pořízení uvedeného záznamu či přenosu vydal senát, přičemž odepření takového souhlasu nelze považovat za porušení zásady veřejnosti řízení (R 40/1992).

Na druhou stranu, soudce nemůže svévolně rozhodovat o vyloučení některé formy veřejnosti soudního řízení. Nejen Listina v čl. 17, ale i Úmluva v čl. 10 garantuje svobodu projevu, ale i právo veřejnosti na to, být řádně informován. Každé omezení, tedy i omezení mediální veřejnosti, je proto třeba zvážit a mít pro něj legitimní důvod. *„Vylučování některé formy veřejnosti soudního jednání musí vždy být propojeno s legitimním cílem, jinak se jedná o svévoli, která se zcela míjí s cílem principu veřejnosti soudního řízení, jímž je především "kontrola" soudní činnosti ze strany veřejnosti skrze*

[59] Kocourek, J., Záruba, J. Zákon o soudech a soudcích. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 168 s.

[60] Kocourek, J., Záruba, J. Zákon o soudech a soudcích. Zákon o státním zastupitelství. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 168 s.

reálné poučení o tom, jak soudnictví funguje, a tím budování důvěry veřejnosti v nezávislost a kvalifikovanost výkonu soudní moci.“[61]

Počátek živých přenosů ze soudní síně

Na závěr této podkapitoly si uveďme případ prvního pokusu o přímý přenos ze soudní síně.

Tím prvním živým přenosem, který „skončil dříve, než začal“ byl případ Karla Srby, někdejšího generálního sekretáře ministerstva zahraničí. Přestože Česká televize měla původně ze soudní místnosti jednání živě přenášet, dva ze čtyř obžalovaných s živým přenosem nesouhlasili, a přestože měla Česká televize připraveno celé desatero důvodů ospravedlňující živý přenos, předseda senátu žádosti obžalovaných vyhověl.[62] Ostatně proti přímému přenosu z hlavního líčení se ještě před rozhodnutím soudu vyjádřily i špičky české politiky. Tehdejší premiér Vladimír Špidla označil přímý přenos za neetický, Petr Nečas zase přirovnal přenášení procesu k praktikám komunistického režimu v padesátých letech.[63]

Od tohoto prvního pokusu ale uběhlo už 13 let a v posledních letech jsme mohli být svědky hned několika přímý přenosů. Ty si dále detailněji rozebereme v podkapitole 6.3.

3.6 Modifikace zásady veřejnosti v řízení proti mladistvým

Stěžejním právním předpisem pro trestní řízení proti mladistvým je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“). ZSVM vymezuje rozdíly speciální právní úpravy pro řízení ve věcech mladistvých oproti obecné právní úpravě obsažené v trestním řádu. Tato speciální právní úprava je promítnutím nejen

[61] Nález Ústavního soud ČR ze dne 14. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2672/07.

[62] iDnes.cz. *Soud zatrhl České televizi přímý přenos*. 30. října 2003; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton

[63] iDnes. Špidla: Přenos soudu se Srbou je neetický. 24. října 2003; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton

Listiny, konkrétně čl. 32, který zakotvuje zvláštní ochranu dětí, tedy i mladistvých, ale i další mezinárodních dokumentů.[64]

Se zřetelem na věk a rozumovou vyspělost je třeba přistupovat k mladistvým v trestním řízení rozdílně, neboť je důležité dbát na to, aby nebyl jakkoli ohrožen nebo poškozen jejich další vývoj. Zákonodárce odůvodňuje odlišnou právní úpravu takto: *„zvláštní zájem na ochraně soukromí a osobnosti mladistvého odůvodňuje upřednostnění utajení informací týkajících se jeho provinění před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti trestního řízení, a to vzhledem k co největšímu odstranění škodlivých vlivů řízení na mladistvého, včetně vlivů difamujících jeho osobu, a na základě ústavní zásady presumpce neviny.“*[65] Možný negativní dopad propírání osoby mladistvého v médiích a na veřejnosti na jeho psychický stav jako důvod přijetí odlišné právní úpravy vyzdvihla i Helena Válková v svém článku pro Trestněprávní revue. *„Difamující pozornost médií a senzacechtivost veřejnosti, spojené s projevy zaujatosti, zavržení nebo na druhé straně kvazisolidarity, mohou mít značně negativní dopad na aktuální psychický stav mladistvého a způsobit i psychický otřes trvalejšího rázu, který se nepříznivě projeví v jeho dalším životě. Dosud neukončený mravní a rozumový vývoj dospívajícího jedince je hlavním důvodem, proč byla zvolena koncepce výrazně posilující ochranu soukromí a osobnosti mladistvého.“*[66] Zákon o soudnictví totiž k mladistvým přistupuje jako k dosud nevyzrálým jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, často psychicky labilním a snadno manipulovatelným, ovlivnitelným a zranitelným.[67]

Zavedení odlišné právní úpravy pro mladistvé v roce 2003 rozpoutalo debaty, zda vyloučením veřejnosti ze soudních řízení proti mladistvým nesklouzává společnost k tzv. kabinetní justici. Tato otázka se v roce 2005 dostala až před Ústavní soud, kdy Okresní soud v Kladně napadal ustanovení § 53 odst. 1 § 54 odst. 2 a 3 ZSVM (zákaz publikace informace a neveřejné hlavní líčení) s tvrzením, že *„zákonodárcem byl neadekvátně a nevyváženě nadřazen zájem jednotlivce nad zájem společnosti jako*

[64] Např. Sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., úmluva o právech dítěte.

[65] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

[66] Válková, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti., Trestněprávní revue 2006, č. 4, 97 s.

[67] Sotolář, A. K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue 2004, č. 4, 128 s.

celku… Nelze omezovat občany ani média v přístupu k informacím v tak široké míře, u tak velké skupiny osob, pouze na základě hypotetické možnosti nepříznivého ovlivnění budoucího života obžalovaného mladistvého probíhajícím trestním stíháním.“ Ústavní soud nicméně judikoval, že napadená ustanovení jsou ústavně konformní a ZSVM je důsledně podřízen zájmům mladistvých. Činí tak s ohledem na věk a rozumovou vyspělost mladistvých. Tato východiska se ve snaze minimalizovat stigmatizaci mladistvých z probíhajícího řízení promítají právě do ustanovení § 54 odst. 1 ZSVM. Zákonodárce vycházel i z úvahy, že požadavek ochrany osobního soukromí mladistvých po celou dobu řízení je dán zájmem jejich ochrany před škodlivými vlivy vnějšího prostředí a publicity. Návrh Okresního soudu v Kladně na zrušení napadaných ustanovení proto zamítl.[68]

Specifika trestního řízení proti mladistvým se tak dotkla i jeho základních zásad, které jsou v ZSVM modifikovány. Zásada veřejnosti byla v ZSVM modifikována v § 3 odst. 5 zásadou ochrany soukromí mladistvých a dětí [69], která je návratem k prvorepublikové právní úpravě. K uplatnění principu veřejnosti tak v současnosti dochází pouze při vyhlašování konečného meritorního rozhodnutí.[70]

Přítomnost osob při hlavním líčení a veřejném zasedání upravuje § 54 odst. 1 ZSVM, kdy se těchto dvou jednání mohou účastnit pouze obžalovaný, jeho dva důvěrníci, obhájce, zákonní zástupci a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený, jeho zmocněnec, svědci, znalci, tlumočníci, příslušní orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Na základě tohoto ustanovení tak můžeme shrnout, že hlavní líčení a veřejné zasedání jsou ze zákona neveřejné, soudce tedy nemusí o vyloučení veřejnosti vůbec rozhodovat. Ovšem ZSVM ve stejném odstavci pamatuje i na vůli mladistvého, kterému je ponechá možnost rozhodnout se, že k těmto dvěma jednáním

[68] Nález Ústavního soud ČR ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04.

[69] V řízení podle tohoto zákona je třeba chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy, a při dodržení zásady, že je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

[70] Žatecká, E., Hrušáková. M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 12 s.

může být veřejnost připuštěna.[71] Jestliže soud návrhu mladistvého vyhoví, postupuje pak dle § 199 a 201 odst. 1 tr. řádu. Pokud by ovšem následně soud dospěl k závěru, že neveřejné jednání bude ku prospěchu mladistvého, veřejnost postupem podle § 64 odst. 3 písm. a) ZSVM vyloučí. Účastníkovým právem na veřejné projednání věci se zabýval i Ústavní soud v již citovaném nálezu ze dne 8. 11. 2005. *„Je ponecháno na mladistvém, zda zvolí variantu, kterou nabízí poslední věta § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tj. navrhne, aby hlavní líčení nebo veřejné zasedání bylo konáno veřejně, či nikoliv… Napadená úprava naopak neumožňuje soudu, aby bez existence zákonných důvodů vyloučil veřejnost z hlavního líčení nebo veřejného zasedání… Právo na veřejné projednání věci je základním právem účastníka řízení, a nikoliv základním právem soudu či soudce.“*[72]

Odlišné od obecné právní úpravy je rovněž zveřejňování informací. To je v ZSVM upraveno v § 52 až § 54, které rozvíjí princip ochrany osobnosti mladistvého, neboť výrazně omezují poskytování jakýchkoli informací. ZSVM tak vymezuje nejen rozsah informací, které mohou být zveřejněny:

a) neohrožující dosažení účelu trestního řízení;
b) neodporující požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů jeho i jiných osob zúčastněných na řízení;
c) je zakázáno zveřejnit jakoukoli informaci týkající se jména, příjmení mladistvého nebo jinou, která by jej mohla identifikovat,
   ale i povinnosti osob, kterým byly tyto informace svěřeny (§ 53 odst. 3 a 4 ZSVM). Důvodem těchto povinností je zabránění zneužití takovýchto informací a jejich případnému dalšímu šíření.

Přípustné je pouze sdělení takových informací, jejichž účelem v průběhu trestního řízení není jejich zveřejnění (např. oznámí-li OČTŘ svědkovi důvod jeho výslechu, sdělení znalci, tlumočníkovi atd.), anebo je-li jejich účelem pátrání po mladistvém. V případné pátrání bude rovněž v řadě případů účelné zveřejnit i podobiznu mladistvého. Jestliže však bude mladistvý vypátrán a dále se proti němu povede trestní řízení, je třeba jeho

[71] ustanovení § 54 odst. 1 věta druhá: Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.

[72] Nález Ústavního soud ČR ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04.

soukromí opět chránit dle § 52 až § 54 ZSVM.[73] Výše uvedené obdobně platí o sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované zákonem o soudnictví ve věcech mládeže (srov. § 55 a 56 ZSVM), nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvým nebo o něj pečovat, popřípadě kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, jež s ním přicházejí do kontaktu.

Publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, je zakázáno. Stejně tak je zakázáno publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého. Zákaz se vztahuje bez rozdílu na všechny osoby, které se seznámily s takovými informacemi, i na všechny formy publikace daných informací, textů a vyobrazení. Nikoliv tedy pouze na jejich zveřejnění ve veřejných sdělovacích prostředcích. Co se týká obsahu těchto informací, platí, že žádná informace o průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání nesmí zahrnovat jméno a příjmení mladistvého ani žádný jiný údaj, který by umožňoval mladistvého identifikovat. Na druhou stranu tato úprava nebrání pořizování zvukových či zvukově obrazových záznamů dle § 55a a 55b tr. řádu, které neslouží k zveřejňování.[74]

Sankce za nedodržení zákazu dále šířit informace o mladistvém

Nesplnění povinnosti týkajících se ochrany soukromí mladistvých zakotvených v ustanoveních § 52 až § 54 ZSVM naplňuje skutkovou podstatu přestupku a správního deliktu (jestliže se jedná o právnickou osobu) téhož zákona, a lze za něj uložit pokutu až do výše 1.000 000 Kč; za přestupek spáchaný tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem lze uložit pokutu do 5.000 000 Kč.[75]

[73] Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 485 s.

[74] Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 492 s.

[75] ustanovení § 44a a § 45a zákona č. 101/2002 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

Rozsudek se vždy vyhlašuje veřejně, v přítomnosti obžalovaného mladistvého. Tato právní úprava neplatí analogicky na usnesení.[76] Odsuzující rozsudek ovšem může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého. Zde se nám promítá snaha zmírnit negativní dopad propírání osoby mladistvého v médiích a na veřejnosti na jeho psychický stav. Výjimku může učinit opět jen předseda senátu/samosoudce, který usnesením, proti němuž není stížnost přípustná, může s přihlédnutím k povaze a charakteru provinění a přiměřené ochraně zájmů mladistvého rozhodnout o jiném způsobu uveřejnění než vyplývá přímo ze zákona, a o omezeních s tím spojených. Dle § 54 odst. 4 ZSVM je v pravomoci předsedy senátu/samosoudce:

a) zpřísnit podmínky uveřejnění rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích za účelem ochrany zájmu poškozeného;
b) zmírnit tyto podmínky tím, že připustí uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména a příjmení mladistvého, jakož i jeho dalších osobních údajů. Takovýto postup může nicméně soudce zvolit v případě, že jde o zvlášť závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti. Jde tedy o případy, kdy zájem na ochraně společnosti převyšuje zájem na ochraně osobnosti mladistvého.

Ustanovení se však vztahuje pouze na rozsudek odsuzující, nikoli na zprošťující či jiné formy rozhodnutí.

[76] Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 493 s.

4. Poskytování informací o trestním řízení

Jak již bylo několikrát uvedeno výše, právo veřejnosti na informace je zakotveno nejen v Listině, ale také v mezinárodních dokumentech. Význam tohoto práva se nám tedy podává už jen z právní síly těchto dokumentů. A právo veřejnosti přijímat informace tak musí platit i v trestním řízením. Ustanovení § 8a tr. řádu je tedy promítnutím čl. 17 Listiny.[77] Následující ustanovení § 8b až § 8d nám pak stanoví možná omezení poskytování informací v trestním řízení. V následujících podkapitolách se zaměříme na novelizace příslušných ustanovení tr. řádu, ochranu poškozeného při poskytování informací a také na evropské pojetí poskytování informací.

4.1 Svoboda projevu jako jedno z práv zaručených Ústavou a Úmluvou

Svoboda projevu patří mezi nejstarší ústavně garantované svobody, přičemž tato svoboda byla v určité formě zakotvena už ve francouzské Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789. Za více než 200 let došlo k určitému vývoji a garance svobody vyjadřovat své názory je jedním ze základních pilířů demokratického režimu. V Listině je tato svoboda společně s právem na informace zakotvena v čl. 17, Úmluva pak obsahuje právní úpravu v čl. 10. Svoboda projevu, i právo na informace vykazují atributy aktivního statusu, neboť mají značný význam v možnosti každého se aktivně podílet na správě věcí veřejných a rovněž se k věcem veřejným vyjadřovat.[78] Je proto základním atributem svobodné demokratické společnosti. „*Je základním předpokladem pro pokrok společnosti jako celku a pro rozvoj každého jednotlivce. Právo na svobodu projevu se vztahuje nejen na „informace“ nebo „myšlenky“, jenž jsou příznivě přijímány, nebo považovány za neškodné nebo bezvýznamné, ale také na ty, které urážÍ, šokují či znepokojují stát nebo jakoukoli skupinu obyvatel. Takové jsou požadavky plurality, tolerance a ducha otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti.“*[79] Svoboda projevu je v čl. 17 doplněna o právo na informace, které každému zaručuje možnost být informován, informace přijímat, vyhledávat a šířit. Pokud se tedy

[77] Srov. čl. 10 Úmluvy a čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

[78] Klíma, K. a kol. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1096 s.

[79] Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976 ve věci Handyside proti Spojenému království.

zaměříme na trestní řízení, je právem každého informace o trestním řízení šířit (samozřejmě v zákonných limitech, které si rozebereme dále) a zároveň tyto informace přijímat. V dnešní době asi tu nejdůležitější roli v poskytování informací hrají především média. Jsou ovšem hranice, za které nemohou jít ani sdělovací prostředky. Limity a omezení si detailněji rozebereme v kapitole 5.

4.2 Pojem média a jejich význam

O médiích jako o tzv. hlídacím psovi demokracie se v souvislosti s jejich úlohou mluví už léta po celém světě.[80] Neboť jaký jiný prostředek, než právě prostředek masové komunikace, je v šíření a poskytování informací nejúčinnější? A právě média jako prostředek masové komunikace tuto úlohu plní téměř dokonale, neboť dokáží přenést nejrůznější typy sdělení dosti rozsáhlému publiku.

Charakteristika a význam médií

Média lze charakterizovat jako technický prostředek masové komunikace (noviny, knihy, televizní vysílání) a jako sociální instituce, které sdělení masové komunikace produkují a rozšiřují (rozhlas, televize atd.). Můžeme je zároveň dělit na tisková a elektronická.[81]

Jak již bylo zmíněno, média hrají v demokratické společnosti nezastupitelnou roli veřejného hlídací psa, jehož úkolem je sdělovat informace a myšlenky co nejširšímu okruhu lidí. *„Média hrají nezastupitelnou roli při informování jednotlivců ve věcech veřejného zájmu. Zprostředkovávají jednotlivcům informace o soudobém dění, o tendencích uplatňujících se v životě státu i společnosti. Média umožňují udržovat veřejnou diskusi, v níž se zprostředkovávají různé názory, a poskytují tak jednotlivcům i různým společenským skupinám příležitost, aby přispívali k utváření obecnějšího názoru. Tak média představují rozhodující faktor v permanentním procesu tvorby názorů a nakonec i tvorby vůle jednotlivců i společenských skupin, ale i politických institucí.“*[82] Soudnictví nemůže fungovat bez veřejné diskuze a neinformovanosti

[80] Srov. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému království; Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 1990 ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království; Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994 ve věci Jersild proti Dánsku.

[81] Rozehnal, A. Mediální právo. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 9 s.

[82] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05.

společnosti. Přestože jsou stanoveny určité limity, za které veřejné sdělovací prostředky jít nesmí, mají média plné právo na svobodný projev a veřejnost má právo tento projev přijímat. Nulovou informovaností a diskuzí nad aktuálními kauzami bychom sklouzávali k porušení základní zásady trestního řízení, a to zásady veřejnosti, která je atributem práva na spravedlivý proces.

4.3 Náhubkový zákon a jeho následná novelizace

První novela tr. řádu v souvislosti s poskytováním informací byla přijata v prosinci 1991 pod č. 558/1991 Sb., neboť bylo potřeba reagovat na rozpor ustanovení § 179 tr. řádu v původním znění[83] s čl. 17 odst. 5 Listiny. Za § 8 tr. řádu byl nově doplněn § 8a s názvem „Poskytování informací o trestním řízení“, který zněl takto: Orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací sdělovacím prostředkům. Přitom dbají toho, aby neohrožovaly objasnění skutečností důležitých pro posouzení věcí, nezveřejňovaly o osobách, které mají účast v trestním řízení, údaje, které přímo nesouvisejí s trestnou činností, a aby neporušily zásadu, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen (§ 2 odst. 2). Zároveň však odst. 2 tohoto ustanovení opravňoval OČTŘ odepřít poskytnutí informací sdělovacím prostředkům, jestliže by tímto došlo:

- k ohrožení objasnění důležitých skutečností;
- ke zveřejnění údajů o osobách, které přímo nesouvisejí s trestnou činností;
- k porušení presumpce nevinny.

Novela trestního řádu č. 52/2009 Sb.

Právní úprava ve výše uvedené podobě platila až do 31. 3. 2009, kdy zákonodárci přišli s novelou, provedenou zákonem č. 52/2009 Sb., která ihned dostala v souvislosti s jejím obsahem a změnou, kterou přinesla, název „náhubkový zákon“. Smyslem této změny byla dle důvodové zprávy *„potřeba více chránit osobnost a soukromí oběti trestného činu, jíž je zapotřebí zvlášť chránit vzhledem k jejímu věku nebo povaze spáchaného činu a která je mnohdy sekundárně viktimizována nešetrným způsobem*

[83] Výsledky přípravného řízení mohou být zveřejňovány jen se souhlasem vyšetřovatele a prokurátora a v řízení před soudem až do hlavního líčení jen se souhlasem předsedy senátu.

medializace případu, kdy jsou uváděny detailní informace týkající se osoby oběti, její rodiny a soukromí. Oběť trestného činu se tak musí vyrovnávat nejen s následky trestného činu, ale i s nepříznivými dopady zvýšeného zájmu veřejnosti o "její kauzu", přičemž může dojít k dalšímu poškozování oběti… cílem je maximálně omezit okruh informací poskytovaných veřejnosti o oběti trestného činu, kterou je třeba zvýšeně chránit, a zabránit zveřejňování jejích osobních údajů, fotografií či obrazových záznamů - ať už prostřednictvím veřejných sdělovacích prostředků, včetně veřejných počítačových sítí - nebo jiným obdobně účinným způsobem." Osobní integrita měla být zároveň více chráněna nejen u poškozených a jejich blízkých, ale také u osob mladších 18 let.[84]

Tato zásadní změna však vyvolala nejen mezi odbornou veřejností, ale také mezi veřejností laickou (šlo převážně tedy spíše o média) velké debaty, v případě médií pak spíše až nevoli. Trestní řád totiž najednou obsahoval dvě novinky v poskytování informací o trestním řízení.[85]

a) Informační embargo v přípravném řízení;
b) zákaz zveřejňování odposlechů.

K bodu a) – informační embargo v přípravném řízení

Znovelizovaný § 8a v odst. 1 zakázal OČTŘ v přípravném řízení zveřejňovat všechny informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka. Co se týče těchto informací, mělo se jednat zejména o jméno nebo příjmení, nebo jiné údaje, které by umožnily identifikaci. Fotografie, ale i obrazové záznamy a přenosy, kreslené nebo malované podobizny apod. Jinými údaji umožňujícími identifikaci mohly být i údaje, které se nepřímo týkaly těchto osob např. fotografie rodiny nebo přátel, místa bydliště.[86]

K bodu b) – zákaz zveřejnění odposlechů

Tato novinka byla do trestního řádu přidána v podobě ustanovení § 8c tr. řádu a zakazovala bez souhlasu osoby, které se takové informace týkaly, zveřejnit informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. řádu nebo informace z něj získané, údaje o telekomunikačním provozu zjištěné na

[84] Důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

[85] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 50 s.

[86] Důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

základě příkazu podle § 88a tr. řádu, nebo informace získané sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 2 a 3 tr. řádu, a to v případě, že umožňovali zjištění totožnosti této osoby a nebyly použity jako důkaz v řízení před soudem.

Nový § 8b v odst. 2, 3 a 4 tr. řádu pak zakotvil informační embargo speciálně v případě poškozeného, kterého bylo dle zákonodárce potřeba ještě více chránit. Výjimku z tohoto zákazu obsahoval odst. 5, kdy se jednalo pouze o tyto případy:

a) umožňoval-li zveřejnění informací zákon;
b) bylo-li zveřejnění nezbytné pro účely pátrání po osobách nebo pro dosažení účelu trestního řízení;
c) dal-li poškozený ke zveřejnění informací předchozí písemný souhlas; v případě osoby mladší 18 let či osoby zbavené (omezené ve) způsobilosti k právním úkonům musel být písemný souhlas dán také právním zástupcem této osoby.

Kontroverzní právní úprava byla kritizována jako příliš restriktivní, jenž pomíjí důležitou úlohu tisku v demokratické společnosti. *„Novináři tak již nebudou moci informovat veřejnost o otázkách obecného zájmu, kdy je dán převažující zájem veřejnosti na tom, aby se určitou informaci o trestním řízení dozvěděla (převažující imperativ veřejného zájmu).“*[87] Sporná ustanovení se nakonec dostala až před Ústavní soud, kdy se skupina senátorů domáhala zrušení § 8a odst. 1 věty druhé, § 8b odst. 1 a § 8c trestního řádu, a § 44a a § 45a zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a § 178 odst. 1 slov "v průběhu trestního řízení nebo" a odst. 3 trestního zákona.[88] Navrhovatelé byli přesvědčeni o tom, že napadená ustanovení „*jednoznačně směřují k omezení transparentnosti přípravného řízení, k omezení veřejné kontroly činnosti orgánů činných v trestním řízení, a médiím se, způsobem typickým pro cenzuru, ponechává pouze úzký a pro orgány činné v trestním řízení zákonným zákazem předem pozitivně vymezený prostor pro poskytování zcela obecných informací o tomto řízení, bez uvedení jakýchkoli podrobností o osobách, které jsou předmětem trestního řízení. Pokud orgány činné v trestním řízení s omezením, založeným na uvážení dalších okolností, poskytnou veřejným sdělovacím prostředkům informace o své činnosti, budou tyto v konkrétních případech výrazně poznamenány absencí podrobností o osobách, jimž orgány činné v trestním řízení věnují zákonnou pozornost jako podezřelým nebo*

[87] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 50 s.

[88] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 10/09.

obviněným z trestného činu. Taková nekonkrétní informace bude pro veřejnost bezcenná, zejména, půjde-li o osobu veřejně činnou. Ochrana se přitom poskytuje především těm podezřelým a obviněným, o které sdělovací prostředky mohou projevit důvodný zájem. Půjde tedy o pachatele nejzávažnější trestné činnosti s výraznými dopady na společnost nebo o osoby veřejně činné, jejichž veřejné působení podléhá přísnějším měřítkům, než chování jiných osob. O jiné osoby totiž veřejnost zpravidla zájem neprojevuje." Senátoři v čele s Petrem Pithartem kritizovali nejen výše uvedená ustanovení, ale také vysoké pokuty a tresty, které v souvislosti s porušením zákona hrozí. Dalším problémem byl i způsob přijetí novely, kdy dle nich došlo k porušení zákazu svévole v legislativní proceduře, neboť poslanci nebyli na změny navržené pozměňovacím návrhem vůbec upozorněni. Návrhy formulované ústavně právním výborem byly zpravodajem ÚPV v obecné rozpravě ve druhém čtení označeny za návrhy, které *„jenom zpřesňují a prohlubují ochranu obětí trestného činu"*.

Kauza náhubkového zákona se dostala až na půdu Evropské unie, kdy se v souvislosti s tímto „problémem" jeden z německých europoslanců obrátil na Evropskou komisy a Radu EU. Obě instituce se však vyjádřily, že jde o vnitřní záležitost ČR a tudíž k ní nemohou ani zaujmout stanovisko, ani prošetřit potenciální porušení základních práv.[89]

Ledy se nicméně v roce 2011 pohnuly a po výrazné kritice jak ze strany odborné veřejnosti a politiků, tak ze strany laické veřejnosti, byla zákonem č. 207/2011 Sb. právní úprava poskytování informací o trestním řízení novelizována. Aby se zmírnili dopady tzv. náhubkového zákona stávající právní úprava byla rozšířena o § 8d tr. řádu. Na tuto změnu reagoval i Ústavní soud v totožném nálezu ze dne 24. 1. 2012, kdy uvedl: *„je zřejmé, že zákonodárce citovanou novelou č. 207/2011 Sb. sledoval tentýž záměr, který formulovali navrhovatelé. V tomto případě se jedná především o rozšíření právní úpravy o ustanovení § 8d trestního řádu, který, strukturálně nahlíženo, obsahuje výjimky z obecných pravidel obsažených v ustanoveních § 8a až § 8c trestního řádu. V tomto představuje § 8d trestního řádu v rovině jednoduchého práva významný interpretační a aplikační korektiv, od něhož nelze při posouzení ústavnosti napadených*

[89] Např. iDnes.cz. *Brusel: „Náhubkový" zákon je záležitost Česka, EU s ním nic nezmůže*. 11. května 2009; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/brusel-nahubkovy-zakon-je-zalezitost-ceska-eu-s-nim-nic-nezmuze-pwg-/domaci.aspx?c=A090511_123507_media_pje

ustanovení odhlížet.“ [90] Ustanovení § 8d umožňuje zveřejnit informace z trestního řízení, na které se jinak vztahuje zákaz zveřejnění:

- pro účely pátrání po osobách, dosažení účelu trestního řízení, umožňuje-li to tr. řád;
- odůvodňuje-li to *veřejný zájem*, pokud převažuje nad právem na ochranu soukromí dotčené osoby; přitom je třeba zvlášť dbát na ochranu zájmů osoby mladší 18 let;
- pokud osoba, již se zákaz zveřejnění týká, udělila výslovný souhlas se zveřejněním. Souhlas se zveřejněním nevyžaduje žádnou zvláštní formu. Není tedy významné, zda souhlas se zveřejněním udělí tato osoba předem či následně, písemně nebo ústně, rozhodné je pouze to, zda se zveřejněním souhlasí nebo ne.[91]

V nové úpravě je třeba vyzdvihnout **veřejný zájem**. Jde o zájem, který sdílí v zásadě společnost jako celek, tedy je obecně prospěšný. V podstatě se bude jednat o ústavně zaručené právo veřejnosti na informace, pokud převáží nad zájmem na ochraně osobních údajů a soukromí jednotlivce.[92] Důvodová zpráva uvádí, že za účelem právní jistoty se výše uvedený imperativ veřejného zájmu výslovně zakotvuje přímo do zákona. V každém případě je třeba posuzovat sledovaný účel zveřejnění, způsob zveřejnění, jakož i zveřejněním dosažený či předpokládaný účinek. V případě, že zveřejnění totožnosti osoby je natolik ve veřejném zájmu, že ústavní právo na informace převáží ústavní právo na ochranu soukromí, pak v daném případě chybí protiprávnost zveřejnění a ten, kdo informaci zveřejnil, nebude postižen.[93]

Imperativ veřejného zájmu se tak bude vždy – s ohledem na bohatou judikaturu Ústavního soudu a ESLP – zkoumat v každém jednotlivém konkrétním trestním případě.

[90] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 10/09.

[91] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 168 s.

[92] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 165 s.

[93] Důvodová zpráva k zákonu č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

4.4 Ochrana poškozeného při poskytování informací o trestním řízení

Ve srovnání s pojmem „poškozený“ (což je pojem procesní, který používá trestní řád) je termín „oběť“ užším v tom, že nezahrnuje právnické osoby. Oběť však zpravidla bude mít v trestním řízení postavení poškozeného.[94] Proto se následující podkapitola, která se týká ochrany poškozeného při poskytování informací o trestním řízení, bude vztahovat i na oběti trestných činů. Neboť ty jsou současně nejčastějším cílem sekundární viktimizace.

Tím, koho se trestní řízení a jeho medializace vždy nejvíce dotýká je poškozený. Postavení poškozeného (oběti) v trestním řízení bylo v minulosti nicméně dosti opomíjeno, a OČTŘ brali tyto osoby spíš jako nositele důkazu, než jako člověka, jehož psychika mohla být trestným činem a následnou medializací narušena. Člověk, který se stane obětí trestného činu, často zvažuje, zda trestný čin vůbec nahlásit. To platí zejména v oblasti sexuální trestných činů a trestných činů proti lidské důstojnosti. Vždyť téměř nikdo by si nepřál, aby jeho jméno bylo v souvislosti s projednáváním takovéhoto trestného činu propíráno u soudu a v médiích.

Práva a ochrana poškozeného (oběti) se však za posledních pár let, i vlivem mezinárodních dokumentů, dostávají více do popředí zájmu společnosti a státu. V souvislosti s potřebou vyšší ochrany i psychické integrity oběti byl v roce 2013 přijat zákon o obětech trestných činů.[95]

Z hlediska újmy způsobené pachatelem je třeba rozlišovat újmu:

a) primární;
b) sekundární.

K bodu a) – primární újma je ta, která se vzniká v bezprostřední souvislosti s trestným činem. Může jít např. o škodu na majetku či o újmu na zdraví. S tímto poškozením stát již nic dělat nemůže, poškozeného nemůže ochránit.

K bodu b) – sekundární újma. Nebo také nazývána sekundární viktimizace. Tento druh újmy může nastat následně v návaznosti na spáchaný trestný čin. K sekundární viktimizaci tak nedochází přímým následkem trestného činu, ale je výsledkem reakce okolí na oběť. Zdrojem této újmy tak může být pachatel (jestliže oběti

[94] Gřivna, T., Šámal, P., Válková, H. a kol. Zákon o obětech trestných činů. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 27 s.

[95] Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

vyhrožuje), sociální prostředí (média, reakce okolí), OČTŘ. *„Tato sekundární viktimizace zahrnuje nedostatek porozumění k utrpení oběti a zanechává oběť v pocitu izolace, nejistoty a ztráty víry v pomoc společnosti.“*[96]

Právní úpravě před rokem 2009 bylo vyčítáno, že nedostatečně chrání zájmy poškozeného při poskytování informací v trestním řízení. Novela trestního řádu č. 52/2009 tak přinesla zásadní změnu v poskytování informací o poškozeném v trestním řízení. Jak již bylo výše uvedeno, smyslem nových ustanovení § 88a až § 88c bylo „*chránit osobnost a soukromí oběti trestného činu, jíž je zapotřebí zvlášť chránit vzhledem k jejímu věku nebo povaze spáchaného činu a která je mnohdy sekundárně viktimizována nešetrným způsobem medializace případu, kdy jsou uváděny detailní informace týkající se osoby oběti, její rodiny a soukromí.“*[97]

Právní úpravu zákona č. 52/2009 Sb. jsem si již detailně popsali v předchozí podkapitole, stejně jako následující novelizaci tr. řádu v podobě zákona č. 207/2011 Sb., který zmírnil dopady tzv. náhubkového zákona a zavedl do tr. řádu korektiv veřejného zájmu v § 8d. V této podkapitole proto znovu příslušná ustanovení rozebírat nebudeme.

Může se rovněž stát, že v jednotlivých případech pak bude muset soud řešit střet ústavně garantovaných práv, a to právo na ochranu soukromí a osobnosti podle čl. 7 a čl. 10 Listiny a právo na svobodu projevu a na informace podle čl. 17 Listiny. *„Při střetu základního politického práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv, které stojí na stejné úrovni, bude vždy věcí nezávislých soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým.“*[98]

4.5 Osmnáct zásad Rady Evropy

Poskytováním informací o trestním řízení v médiích se na evropské úrovni zabýval i výbor ministrů Rady Evropy, a jelikož je Česká republika členem této mezistátní organizace, v krátkosti si doporučení vydané výborem nastíníme.

[96] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 37 s.

[97] Důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

[98] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

Dne 10. 7. 2003 pod číslem Rec (2003)13 vydal výbor ministrů doporučení k „Poskytování informací, týkajících se trestní řízení, prostřednictvím médií“.[99] Toto doporučení ve své preambuli shrnuje východiska, která vedla k jeho vydání a doporučuje vládám členských států (1) zakotvit ve vlastním právním řádu zásady, uvedené v příloze, (2) šířit toto doporučení a připojené zásady, (3) zejména na ně upozornit justiční a policejní orgány. Příloha tak obsahuje 18 zásad:

1. Informování veřejností prostřednictvím médií. Veřejnost musí mít možnost dostávat informace o činnosti justičních a policejních orgánů prostřednictvím médií. Novináři tedy musí mít možnost svobodně zpravovat a komentovat fungování justičního trestního systému, s omezeními pouze podle následujících zásad.

2. Presumpce neviny. Respektování zásady presumpce neviny je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. V souladu s tím názory a informace týkající se probíhajících trestních řízení mohou být šířeny prostřednictvím médií pouze tehdy, pokud to není na úkor presumpce neviny podezřelého nebo obviněného.

3. Přesnost informací. Justiční a policejní orgány by měly poskytovat médiím jen ověřené informace nebo informace založené na důvodném předpokladu. V tomto případě však na to musí být médiím jasně poukázáno.

4. Přístup k informacím. Pokud novináři v souladu se zákonem získali od justičních nebo policejních orgánů informace o probíhajícím trestním řízení, pak by tyto orgány měly tuto informaci poskytnout všem novinářům, kteří o takovou informaci žádají nebo již požádali, a to bez jakékoli diskriminace.

5. Způsoby poskytování informací médiím. Pokud justiční nebo policejní orgány samy rozhodly poskytnout informace médiím o probíhajícím trestním řízení, pak by tato informace měla být poskytnuta bez diskriminace, a pokud možno prostřednictvím tiskových zpráv, tiskových konferencí nebo jinými podobnými oprávněnými způsoby.

6. Pravidelné poskytování informací v průběhu trestního řízení. Justiční nebo policejní orgány by měly v kontextu probíhajících trestních řízení, která jsou předmětem veřejného zájmu, nebo jiných trestních řízení, která si získala zvláštní pozornost veřejnosti, informovat média o jejich základních dějích, pokud to neohrozí utajení

[99] Recommendation Rec (2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through media in relation to criminal proceedings. Adopted by the Committee of Ministers on 10 July 2003 at the 848th meeting of the Ministers‘Deputies.

vyšetřování a policejních šetření nebo pokud to nebude trestní řízení zdržovat. V případě déletrvajících trestních řízení by taková informace měla být poskytována pravidelně.

7. Zákaz zneužití informací. Justiční nebo policejní orgány by neměly využívat informací o probíhajících trestních řízeních ke komerčním účelům nebo účelům jiným, než je účel trestního řízení.

8. Ochrana soukromí v souvislosti s probíhajícím trestním řízením. Poskytování informací o podezřelých, obviněných nebo odsouzených, případně jiných účastnících trestního řízení, by mělo respektovat jejich právo na ochranu soukromí v souladu dle čl. 8 Úmluvy. Zvláštní ochranu je třeba poskytovat mladistvým nebo jiným osobám, jenž jsou jinak zranitelní, stejně jako obětem, svědkům a rodinám podezřelých, obviněných a odsouzených. Ve všech případech je třeba zvláštní pozornost věnovat škodlivému dopadu, jaký by na zde výše zmíněné osoby mohlo mít zveřejnění informací usnadňujících jejich identifikaci.

9. Právo na opravu nebo právo na odpověď. Aniž by tím byla omezena možnost jiné nápravy, každý, kdo byl předmětem chybné nebo pomlouvačné zprávy v médiích v souvislosti s trestním řízením, by měl mít právo vůči tomu médiu, jehož se to týká, na opravu nebo případně na odpověď. Právo na odpověď by mělo být použitelné i vůči tiskovým zprávám, vydaným justičními nebo policejními orgány, obsahujícím chybnou informaci.

10. Předcházení vlivu předpojatých úsudků. Justiční nebo policejní orgány by neměly v souvislosti s trestními řízeními - zejména pokud se na nich podílejí poroty (senáty) nebo přísedící laici - poskytovat informace, nesoucí s sebou riziko ohrozit nebo porušit právo na spravedlivý proces.

11. Zveřejňování předpojatých úsudků. Pokud je obviněný schopen prokázat, že poskytování informací velmi pravděpodobně povede, nebo již vedlo, k porušení jeho práva na spravedlivý proces, měl by mít možnost dosáhnout účinné právní nápravy.

12. Přítomnost novinářů. Novináři by měli mít přístup k veřejnému projednávání a vyhlášení rozsudku, aniž by byli omezování a bez nutnosti předběžné akreditace. Neměli by být vyloučeni z veřejného projednávání, pokud není veřejnost vyloučena v souladu s čl. 6 Úmluvy.

13. Vstup novinářů do soudních síní. Příslušná úřední místa by měla, pokud to není zcela zřejmě neproveditelné, vyhradit v jednacích síních pro novináře jistý počet sedadel, dostatečný s ohledem na poptávku, aniž by tím byla vyloučena přítomnost veřejnosti jako takové.

14. Přímé zpravodajství a záznamy v soudních síních. Přímé zpravodajství nebo pořizování mediálních záznamů v jednacích síních by mělo být možné jen, pokud to výslovně umožňuje zákon nebo příslušné justiční orgány. Takové zpravodajství by mělo být povoleno jen tehdy, pokud to sebou nenese závažné riziko přílišného vlivu na oběti, svědky, účastníky trestního řízení, poroty nebo soudce.

15. Podpora zpravodajství médií. Ohlášení plánovaných slyšení, vznesení obvinění a další informace, důležité pro právní zpravodajství, by měly být příslušnými místy novinářům včas dostupné na pouhé požádání, pokud to není neproveditelné. Novináři by měli mít možnost pořizovat nebo získávat kopie veřejně vyhlašovaných rozsudků, a to bez jakékoli diskriminace. Měli by mít možnost šířit nebo sdělovat takové rozsudky veřejnosti.

16. Ochrana svědků. Totožnost svědků by neměla být odhalována, pokud k tomu svědek nedá předem svůj souhlas, nebo pokud identifikace svědka není ve veřejném zájmu, nebo pokud jeho svědectví již nebylo poskytnuto veřejnosti. Totožnost svědků by neměla být nikdy odhalena, pokud to ohrožuje jejich životy či bezpečí. Zvláštní zřetel je třeba brát na případy ochranných programů pro svědky, zejména v trestním řízení proti organizovanému zločinu nebo u trestných činů vůči příbuzným.

17. Zpravodajství médií o výkonu soudních rozhodnutí. Novinářům by mělo být umožněno mít styky s osobami vykonávajícími soudní rozsudky ve věženích, pokud to neohrožuje řádný výkon spravedlnosti, práva vězňů a vězeňských dozorců, nebo bezpečnost vězení.

18. Zpravodajství médií po vykonání rozsudku. Právo na ochranu soukromí podle čl. 8 Úmluvy by mělo v zájmu resocializace odsouzeného obsahovat právo na ochranu totožnosti osob, které právě vykonaly tresty, ve vztahu k jejich předchozímu stíhání, pokud výslovně nedají souhlas k odhalení své totožnosti, nebo pokud ony samy nebo jejich předchozí stíhání nejsou opět ve veřejném zájmu nebo se takovými znovu nestaly.

5. Meze svobody projevu a ochrana osobnosti

Jednou z hlavních funkcí trestního práva je, aby působilo preventivně, tedy přecházelo zamezování trestné činnosti. U této preventivní funkce je pak třeba ještě rozdělovat individuální prevenci, jenž je zaměřena na konkrétního pachatele a prevenci generální zaměřující se na všechny ostatní.[100] Tato generální prevence by však těžko mohla fungovat, kdyby nebyla veřejnost dostatečně informována o trestních řízeních. Poskytování informací společnosti má mnoho dalších významů, mezi něž patří např. zvýšení důvěryhodnosti justičního systému, pomoc při pátrání po hledaných osobách nebo sdělení veřejnosti, že nebezpečný pachatel byl dopaden a bude/byl spravedlivě potrestán.

Již v předešlých kapitolách jsme si uvedli významnou úlohu médií v této oblasti. Roli médií v trestních řízení vyzdvihl i Ústavní soud, který ve svém rozhodnutí dokonce kvitoval jednu ze zásad výše zmíněného Výboru ministrů Rady Evropy, která připomíná, že s ohledem na právo veřejnosti přijímat informace mají média právo veřejnost informovat, a zdůrazňuje význam reportáží o trestních řízeních, které média připravují za účelem informování veřejnosti, a umožnění veřejnosti realizovat své právo na dohled nad fungováním trestního soudnictví.[101]

5.1 Obecné limity svobody projevu

Svoboda projevu je subjektivním právem veřejnoprávní povahy každého jedince a v Listině ji řadíme mezi práva politická (čl. 17 Listiny). Význam této svobody jsme si již popsali v podkapitole 3.1, neznamená to však, že je tento esenciální prvek demokratické společnosti neomezitelný. Svobodu projevu lze omezit zákonem (i to je předvídáno v odst. 4 čl. 17 Listiny). Mezi legitimní cíle pro omezení svobody projevu jsou řazena práva a svobody jiných subjektů, bezpečnost státu, veřejná bezpečnost a ochrana veřejného zdraví a mravnosti. *„Ústavně zaručené právo vyjadřovat své názory bez ohledu na případně možné omezení zákonem je již obsahově omezeno právy jiných, ať již tato práva plynou jako ústavně zaručená z ústavního pořádku republiky (kupř. práva daná čl. 10 Listiny základních práv a svobod) či z jiných zábran daných zákonem*

[100] Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, 25 s.

[101] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. Pl. ÚS. 2/10.

chránících celospolečenské zájmy či hodnoty.“[102] Lze tedy říci, že svoboda projevu má své limity tam, kde začínají práva druhých. Vždy je pak na soudech, aby dbali na to, aby jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před druhým.[103]

Další důležitým dokumentem upravujícím limity svobody projevu je Úmluva. Ta pak v čl. 10 odst. 2 počítá s důvody omezení, které ani nejsou v naší Listině zakotveny, kdy umožňuje omezení svobody projevu v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo *zachování autority a nestrannosti soudní moci*. Je tedy otázkou, zda je možné z těchto důvodů svobodu projevu omezit, když je Listina výslovně neuvádí. Z důvodů zachování autority a nestrannosti soudní moci bychom totiž omezovali tuto svobodu nad rámec naší právní úpravy zakotvené v ústavním zákoně. Většina autorů se tak shoduje, že takovýto postup by byl nepřípustný. *„Přednost Úmluvy podle čl. 10 Ústavy je pouze aplikační a ještě pouze před obyčejnými zákony, nikoli před Listinou jako součástí Ústavního pořádku.“*[104] Omezit svobodu projevu z důvodů uváděných Úmluvou by tak bylo možné jen tehdy, pokud by ta konkrétní omezení šla podřadit pod některý zájem uvedený v čl. 17 odst. 4 Listiny, např. omezení z důvodu „veřejné bezpečnosti“.[105]

5.2 Střet dvou ústavně garantovaných práv

Jak už bylo nastíněno, svoboda projevu médií a právo veřejnosti informace přijímat nejsou bezbřehé. V každém trestním řízení je totiž vždy potřeba myslet i na konkrétní jednotlivce, jejichž právo na ochranu osobnosti [106] by nesprávným nakládáním s informacemi mohlo být porušeno. Ustanovení čl. 10 Listiny obsahuje soubor osobnostních práv, kdy každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Ochrana je poskytnuta před

[102] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 359/96.

[103] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

[104] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 61 s. srov. Bartoň, M. Svoboda projevu a její meze v právu ČR. Linde Praha a.s., 2002, 193 s.

[105] Herczeg, J. Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004, 125 s.

[106] čl. 10 Listiny.

neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o každé osobě.

Tato ústavně zaručená práva – právo informace přijímat a šířit je a právo na ochranu osobnosti a soukromého života – stojí nicméně na stejné úrovni. Není tedy při střetu těchto práv možné jedno nadřazovat druhému.[107] Jak již bylo zmíněno výše, tíha rozhodnutí tak opět padá na obecné soudy, aby v každém jednotlivém konkrétním případě zvážily, zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým.

Osobnost člověka je rovněž upravena v občanském zákoníků v § 81 a násl.[108] Ochrana osobnosti člověka je tak poskytována komplementárně v různých právních odvětvích. Právní systém je nutno chápat jako celek složený ze vzájemně se doplňujících právních norem a v jeho rámci je možno vedle trestněprávní odpovědnosti kumulativně použít i ochranu poskytovanou ostatními právními odvětvími.[109] Vedle sebe nám tak stojí veřejnoprávní ochrana osobnosti upravena v § 184 trestního zákoníku (trestný čin pomluvy) a soukromoprávní ochrana osobnosti fyzické osoby upravena v občanském zákoníku. Skutková podstata trestného činu pomluvy však bude naplněna pouze, pokud jsou sděleny informace nepravdivé[110], způsobilé značnou měrou ohrozit vážnost osoby u spoluobčanů, zejména poškodit ji v zaměstnání, narušit její rodinné vztahy nebo způsobit ji jinou vážnou újmu. Dalším mechanismem ochrany osobnosti je možnost domáhat se uveřejnění odpovědi nebo dodatečného sdělení podle § 10 a 11 tiskového zákona.[111] Cílem práva na odpověď je zajistit každému možnost obhajoby proti určitým tvrzením, která jsou šířeny médii a která mohou ohrozit osobnostní práva člověka. Právo na dodatečné sdělení je pak třeba dovozovat z důsledného uplatňování zásady presumpce neviny.[112]

Při zkoumání kolize svobody projevu a práva na ochranu osobnosti je ovšem nutné rovněž vycházet z toho, zda fyzická osoba není osobou veřejně činnou. Zde jsou

[107] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

[108] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[109] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS. 315/01.

[110] Srov. Herczeg, J. Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004, 82 s.

[111] Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů.

[112] Rozehnal, A. Mediální právo. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 269 – 271 s.

mantinely svobody projevu posunuty. Nevyhnutelnou stránkou výkonu veřejné funkce je totiž nutnost větší míry tolerance k negativním postojům či hodnocením, kterým se osoba veřejně činná vystavuje přijetím této funkce.[113]

Kdy tedy dojde k okamžiku, že zveřejňování informací o osobě zúčastněné na trestním řízení prostřednictvím médií je už za hranicí únosnosti? To si nastíníme v následující podkapitole.

5.3 Kdy svoboda projevu ustupuje právu na ochranu osobnosti

Svoboda projevu dává médiím možnost uveřejňovat informace týkající se trestního řízení. Jedna věc je však zveřejňovat informace, které slouží veřejnému zájmu, druhá je publikovat fakta, jejichž jediným cílem je konkrétní osobu pouze poškodit. I v prostředí českých médií můžeme narazit na tzv. bulvární plátky, které při informování společnosti neberou tak úplně ohled na osobnost člověka, jako spíše na možnost senzace, která zvýší prodej těchto tiskovin. V takovém případě, kdy autor vědomě zveřejňuje nepravdivé informace, nelze svobodu projevu automaticky stavět před právo na ochranu osobnosti. *„Chce-li kdokoliv zveřejnit o jiné osobě informaci difamačního charakteru, nelze jeho počínání považovat za rozumné či legitimní, pokud neprokáže, že měl rozumné důvody pro spoléhání se na pravdivost difamační informace, kterou šířil, a dále pokud prokáže, že podnikl řádné dostupné kroky k ověření pravdivosti takové informace, a to v míře a intenzitě, v níž mu bylo ověření informace přístupné, a konečně, pokud sám neměl důvod nevěřit, že difamační informace je nepravdivá. Zveřejnění takové informace nelze považovat za rozumné i tehdy, pokud si šiřitel informace neověří její pravdivost dotazem u osoby, které se informace týká, a nezveřejní i její stanovisko, s výjimkou nemožnosti takového postupu anebo tam, kde to zjevně nebylo nutné. Důležité pro zvážení legitimního zveřejnění informace je zkoumání motivu zveřejnění. Legitimitu zveřejnění informace nelze dovodit, pokud byla dominantně motivována touhou poškodit difamovanou osobu, pokud šiřitel sám informaci nevěřil anebo pokud ji poskytl bezohledně, aniž by se řádně staral o to, zda je či není pravdivá.“*[114]

K problematice tzv. difamačních informací tak Ústavní soud vytvořil desetibodový test pro zkoumání aprobovatelnosti a legitimity tvrzených faktů, které mají difamační

[113] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 2. 2005, sp. zn. III. ÚS. 11/04.

[114] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

potenciál. Tvrzená difamační fakta je třeba vždy posuzovat komplexně pod zorným úhlem mnoha hledisek:

1. Závažnost obvinění. Čím závažnější obvinění je, tím více byla veřejnost dezinformována a difamovaná osoba poškozena, pokud tvrzení není pravdivé.

2. *Povaha informace a uvážení*, do jaké míry je předmětný problém záležitostí veřejného zájmu.

3. Zdroj informace. Někteří šiřitelé informace nemají přímou znalost o události. Někteří mají vlastní důvody rozmělnit informaci anebo jsou placeni za své příběhy.

4. Vynaložené úsilí a konkrétní kroky k ověření pravdivosti informace.

5. Status informace. Obvinění již může být předmětem vyšetřování, které vyžaduje ohledy.

6. Naléhavost záležitosti. Zprávy jsou často komoditou podléhající rychlé zkáze.

7. Zda byl žádán komentář obviněného. Ten může mít informace, kterými jiní nedisponují nebo které nesdělili. Oslovení obviněného nemusí být vždy nutné.

8. Zda médii šířené sdělení obsahovalo podstatu události viděné očima obviněného.

9. Tón sdělení šířeného médii. Původce mediálně šířené informace může iniciovat diskusi nebo vyšetřování. Nemusí prezentovat obvinění jako sdělování faktu.

10. Okolnosti zveřejnění včetně jeho *načasování.*[115] Pokud v konfliktu svobody projevu a práva na ochranu osobnosti zkoumaná fakta testem neprojdou, svoboda projevu nemůže dostat přednost.

[115] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03. Srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS. 1586/09.

6. Mediální odsouzení a presumpce neviny

Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Jedna ze základních zásad trestního řízení, jejíž význam je podtržen zakotvením nejen v § 2 odst. 2 tr. řádu (negativní vymezení), ale také v Listině v čl. 40 odst. 2[116] a Úmluvě v čl. 6 odst. 2 (pozitivní vymezení)[117], v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (čl. 14 odst. 2) a ve Všeobecné deklaraci lidský práv (čl. 11 odst. 1). Z negativního vymezení v trestním řádu se nám však podává zákaz presumpce viny, který je právě dle některých autorů považován za slabší garanci presumpci neviny, než je její pozitivní vymezení v ostatních výše zmíněných dokumentech.[118]

Presumpce neviny vyjadřuje požadavek, aby vina obviněného/obžalovaného byla úplně a nepochybně prokázána zjištěním skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.[119]

Jenže lze vůbec obžalovaného během medializovaného soudního řízení ochránit před předčasným odsouzením ze strany společnosti? Požadavek objektivity OČTŘ se nám zde dostává do konfliktu se subjektivními názory laické veřejnosti. Tíha zodpovědného a objektivního informování veřejnosti o trestním řízení tak spočívá převážně na médiích.

6.1 Zásada presumpce neviny a její ochrana

Presumpce neviny, jakožto procesní zásada, je jedním z atributů práva na spravedlivý proces a hlavním principem moderních demokratických trestních řízení.[120] Jedině pravomocný odsuzující rozsudek soudu nám „dává svolení“ k tomu hledět na toho, proti němuž se trestní řízení vedlo jako na vinného. Požadavek objektivity je v trestním řízení kladen hlavně na OČTŘ, kdy bez ohledu na své subjektivní

[116] Každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.

[117] Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

[118] Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. Vydání, Praha: Orac, 2002, 175 s.

[119] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 22 s.

[120] Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 3. Vydání. Praha: Leges, 2013, 141 s.

přesvědčení o vině obviněného/obžalovaného, musí vůči němu postupovat nestranně a nezaujatě. Z toho požadavku však nelze dovozovat, že by OČTŘ nemohly dospět k subjektivnímu přesvědčení o vině a uplatnit zákonem stanovené prostředky. Presumpce neviny nám tak vytváří procesní prostor, v rámci něhož musí tyto orgány toto své subjektivní přesvědčení dokázat.[121] Zároveň je to, ale nezprošťuje povinnosti vyvarovat se toho, aby jakýmkoli způsobem podávali veřejnosti a médiím informace, stavěné na jejich subjektivních názorech a pocitech. Veřejnost nemůže být v průběhu trestního řízení ovlivňována jakýmkoli výrazem přesvědčení OČTŘ o vině obviněného/obžalovaného. K této problematice se rovněž vyjádřil i ESLP, který judikoval, že presumpce neviny je porušena v případě, že soudní rozhodnutí vyjadřuje názor, že určitá osoba je vinna, ačkoli vina této osoby nebyla prokázána zákonným způsobem.[122]

Jak už bylo nastíněno výše, zásada presumpce neviny je spjata ze zásadou materiální pravdy. Odsuzující rozsudek tak může být nad obžalovaným vynesen jen tehdy, byly-li odstraněny všechny důvodné pochybnosti o vině obžalovaného. Přičemž nedokázaná vina má stejný význam jako dokázaná nevina.[123]

Ze zásady presumpce neviny vyplývají 3 důležitá procesní pravidla:

a) pravidlo *in dubio pro reo*, které znamená, že zůstanou-li po provedení a zhodnocení všech reálně dostupných důkazů v jakémkoli směru důvodné pochybnosti o vině obviněného nebo o jakékoli jiné skutkové otázce významné pro rozhodnutí, které nelze odstranit provedením dalších důkazů, musí rozhodnutí vyznít ve prospěch obviněného;[124]
b) druhým pravidlem je to, že obviněný není povinen dokazovat svou vinu. Ze skutečnosti, že obžalovaný nepřednesl soudu žádné důkazy, které by vyvracely jeho vinu/dokazovaly nevinu, že odmítl vypovídat, nebo je jakkoli jinak procesně pasivní, ještě nelze vyvodit, že je obžalovaný vinen. Presumpce neviny

[121] Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 24 s.

[122] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 3. 1983 ve věci Minelli proti Švýcarsku, Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 12. 1988 ve věci Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku.

[123] Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, 82 s.

[124] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 4. 2008, sp. zn. II. ÚS. 2046/07.

vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno.[125] Pokud by nicméně došlo k tomu, že obviněný souhlasí s výpovědí a dozná svou vinu, nezbavuje ani přesto tato skutečnost OČTŘ povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu (§ 2 odst. 5 tr. řádu). Stejně tak presumpce neviny zahrnuje právo obviněného nebýt donucován k sebeobviňování, jak již několikrát judikoval i ESLP. Ačkoli to není výslovně uvedeno v čl. 6 Úmluvy, jsou právo nevypovídat a právo nebýt nucen k sebeobviňování obecně uznávanými mezinárodními standardy, které náleží k samé podstatě pojetí práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy. Tím, že chrání obviněného před hrubým donucením ze strany státních orgánů, umožňují vyhnout se justičním omylům a dosáhnout tak účel sledovaný článkem 6 Úmluvy. [126] Zákaz sebeobviňování lze, dle Ústavního soudu, pak vyvodit i z čl. 40 Listiny. Z povinnosti OČTŘ dokázat vinu obviněného, má-li dojít k odsouzení, a contrario vyplývá neexistence povinnosti samotného obviněného se usvědčovat jakýmkoliv způsobem, nejen vlastní výpovědí. Logickým důsledkem bude zákaz jakéhokoliv donucování občana k sebeobvinění. Pomocí stejného logického argumentu je možné dovodit neexistenci povinnosti k sebeobvinění z čl. 40 odst. 3 Listiny, kde se mimo jiné hovoří o právu osobní obhajoby. Doznání obviněného je v této souvislosti výlučným jeho právem.[127] Obviněný tak nesmí být donucován (např. formou uložení pořádkové pokuty) nejen k výpovědi, ale ani k jinému aktivnímu jednání, jímž by přispíval k obstarávání důkazů proti sobě.[128] Tak jak se toto právo obecně chápe v právních řádech smluvních států a jinde, *nevztahuje se* na použití v trestním procesu těch údajů, které lze získat od obviněného použitím donucovací moci, které však existují nezávisle na vůli podezřelého, např. odebrání vzorku dechu, krve, moči nebo tělesných tkání za účelem analýzy

[125] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. IV. ÚS. 335/05.

[126] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 1996 ve věci Saunders proti Spojenému království, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 1993 ve věci Funke proti Francii, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 1. 1996 ve věci Murray proti Spojenému království. Srov. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. Vydání, Praha: Orac, 2002, 186 s.

[127] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS. 29/2000.

[128] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 6. 2005, sp. zn. II. ÚS. 255/05.

DNA. Zásahy tohoto druhu jsou nicméně zásahy do soukromí, a musí být proto provedeny jen za podmínek čl. 8 odst. 2 Úmluvy.[129]

c) Třetí pravidlo pak vyplývá ze zásady přiměřenosti a zdrženlivosti, kdy během trestního řízení mohou být obviněnému/obžalovaného při volně prostředků omezení, ukládána jen taková omezení, která jsou zcela nezbytná k dosažení účelu trestního řízení, a zákon je v příslušném stadiu trestního řízení dovoluje.[130]

Poskytováním informací z trestního řízení jsme se podrobně zabývali v kapitole 3. Nebudeme tedy §8a a násl. tr. řádu dále znovu detailněji rozebírat. S informováním tisku však nastává zásadní problém, který již patří do této kapitoly. A to je respektování presumpce neviny. Téměř každý den se v médiích můžeme setkat se zprávou, že byla zadržena osoba podezřelá z určitého trestného činu. Následně pak dochází k potvrzení této informace OČTR. Díky svobodě projevu a právu veřejnosti informace přijímat, tak lze během jednoho dne rozpoutat ve společnosti debaty o tom, zda zadržený zmíněný trestný čin opravdu spáchal nebo ne. Ještě větší pozdvižení pak nastává, pokud se jedná o vysoce medializovanou kauzu. Je tedy nanejvýš důležité, aby respekt presumpce neviny byl zajištěn objektivním informováním ze strany médií. K objektivnímu a nezkreslenému sdělování faktů může dojít jen při dodržování Etického kodexu novináře.[131] Dodržování presumpce neviny je rovněž výslovně zakotveno v Kodexu České televize v čl. 14, kde je mimo jiné uvedeno, že ČT má vždy povinnost *„zdržet se výroků, jimiž by bylo na podezřelého (obviněného) pohlíženo, jako by již byl pravomocně odsouzen...a...při vysílání pořadů nebo informací o trestné činnosti se zdrží vyvolávání nebo podpory nálad směřujících k pomstě či protiprávní ostrakizaci podezřelých nebo odsouzených.“* [132] Odpovědnost je tedy na straně novinářů, aby veřejnosti poskytovali nezkreslená a pravdivá fakta. *„Řešení není v přísné cenzuře ze strany státu, ale spíše v dodržování etických norem žurnalistiky.“*[133] Bohatou judikaturu

[129] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 1996 ve věci Saunders proti Spojenému království. Srov. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. Vydání, Praha: Orac, 2002, 187 s.

[130] Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. Trestní právo procesní, 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008, 83 s.

[131] Etický kodex novináře, dostupný z: http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/

[132] Kodex České televize, dostupný z: http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/preambule-a-vyklad-pojmu/

[133] Herczeg, J. Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004, 131 s.

týkající se novinářské odpovědnosti, ze které vychází i náš Ústavní soud, můžeme nalézt u ESLP. Respektování presumpce neviny je věc jedna, avšak to ještě neznamená, že média nemohou veřejnost informovat o probíhajících trestních řízeních. Především nelze mít za to, že záležitosti projednávané soudy nemohou být předmětem dřívějších či současně probíhajících debat jinde, ať již v odborných časopisech, celostátním tisku či na veřejnosti jako takové. Poslání médií rozšiřovat takové informace a myšlenky odpovídá právo veřejnosti je přijímat. Je ovšem nezbytné brát ohled na právo každého jednotlivce na spravedlivý proces zaručený v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, které v oblasti trestního práva zahrnuje i právo na nestranný soud. ESLP již dříve upozornil na to, že novináři, píšící články o probíhajících trestních řízeních, by na to měli pamatovat, protože meze přípustného komentování probíhajícího trestního řízení nemohou zahrnovat výroky, které mohou poškodit, ať úmyslně či neúmyslně, šance dotčené osoby na spravedlivý proces nebo podkopat důvěru veřejnosti v úlohu soudů při výkonu trestního soudnictví.[134]

Novelou trestního řádu č. 193/2012 Sb., byl do trestního řádu zaveden institut dohody o vině a trestu. Obviněnému je tak dáno právo prohlásit, že spáchal skutek, pro který je stíhán (§175a tr. řádu). Jelikož je v Listině v čl. 40 odst. 2 výslovně uvedeno, že každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena, je v trestním řádu schválení dohody o vině a trestu ze strany soudu podmíněno formou odsuzujícího rozsudku (§ 314r tr. řádu).

6.2 Přímý přenos a mediální kauza tzv. žhářů z Vítkova

První pokus o přímý přenos ze soudní síně ve věci Karel Srba jsme si nastínili v podkapitole 2.5. V této podkapitole se podíváme na další živé přenosy, které rozpoutaly debaty české veřejnosti.

Ten první přímý a zároveň asi také nejsledovanější přenos byl z hlavního líčení ve věci žhářů z Vítkova. Tato kauza rozpoutala emoce lidí po celé republice. Obvinění čtyř

---

[134] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 12. 2005 ve věci Tourancheau a July proti Francii, Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 2008 ve věci Campos Daâmaso proti Portugalsku.

osob z pokusu o vraždu s rasistickým podtextem vyvolalo živou diskuzi mezi českými občany. Dle mého názoru až přehnanou diskuzi, která byla ještě více podnícena právě tím prvním živým přenosem v historii české justice. Česká televize vysílala v přímém přenosu převážně závěrečné řeči a vyhlášení rozsudku. Následovalo množství vyjádření známých osob, které zastávali protichůdné názory na on-line zpravodajství. Například tehdejší hradní vicekancléř Petr Hájek zhodnotil on-line přenos jako nátlak a útok na nezávislost soudu. *„Každý má právo na spravedlivý proces a soudci by neměli být takto vystavováni mediálnímu tlaku. Je na soudu, aby spravedlivě rozhodl. Na základě důkazů, ne mediálního tlaku. Ale forma informování o této kauze mi připomíná mediální lynč jako v případě petice proti Heleně Vondráčkové či informování o procesech v padesátých letech,“* vyjádřil svůj názor pro server Parlamentní listy.[135] Nejen přímý přenos, ale celková mediální kampaň, která byla vedena spíše proti obžalovaným, rozhodně nepřispěla již tak vyhrocené situaci. Nezodpovězenou otázkou proto zůstávalo, zda přímý přenos a mediální odsouzení opravdu přece jen nepatrně nezasáhly do práva na spravedlivý proces a jedné ze základních zásad trestního řízení, a sice presumpce neviny.

O tomto však rozhodl Ústavní soud v roce 2014, kdy se zabýval ústavní stížností dvou odsouzených, kterou soudu podali v roce 2012. Ústavní soud odmítl stížnost jako zjevně neopodstatněnou. Ve stížnosti bylo mimo jiné uvedeno, že kvůli přímému přenosu odmítli někteří ze svědků vypovídat. Povolení on-line přenosu některých hlavních líčení bylo dle jednoho ze stěžovatelů protiústavní, odporující principům veřejného procesu a principu spravedlivého procesu. Povolení přímých přenosů mělo porušit právo stěžovatele na ochranu před zveřejňováním údajů o jeho osobě, mělo mít negativní vliv na výpovědi svědků a způsob, jakým média informovala o trestním řízení, byl místy neobjektivní a v rozporu se zásadou presumpce neviny. Ústavní soud se k medializaci procesu vyjádřil takto: *„Soudní proces ve věci žhářského útoku byl s ohledem na svůj předmět zcela přirozeně v centru celospolečenského zájmu, a to již z důvodu, že jedním z jeho cílů mělo být objasnění okolností závažného trestného činu. Zvýšený zájem veřejnosti i médií o průběh soudního procesu byl ovšem odůvodněn i tím,*

[135] Parlamentní listy.cz. *Proces se žháři z Vítkova? Jako padesátá léta, míní Hájek.* 6. Října 2010; dostupné z: http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Proces-se-zhari-z-Vitkova-Jako-padesata-leta-mini-Hajek-177387

že v jeho rámci měla být posuzována i údajná rasová motivace útoku; nelze přitom opomíjet, že otázka rasové nesnášenlivosti je v České republice obecně (a v některých jejích regionech zvláště) velice palčivým problémem. Veřejná diskuse o kontroverzních společenských otázkách je přitom v demokratickém právním státě nejen legitimní, nýbrž i nezbytná. Z těchto důvodů byl dán silný veřejný zájem na zpřístupnění soudního procesu co nejširší veřejnosti… Soudní proces, resp. vystoupení před soudem v postavení svědka či strany řízení, je z povahy věci vystoupením veřejným…Účast na soudním řízení je tedy spojena s nutností nést určitý zásah do soukromí, neboť k tomu dochází již zveřejněním skutečnosti, že je osoba stranou soudního sporu, obžalovaná z trestného činu, poškozená atd. Konkrétní míra zásahu pak bude samozřejmě záviset na předmětu soudního řízení a povaze informací, které jsou v průběhu soudního procesu zpřístupňovány…Ústavní soud vycházel z toho, že v dané věci předmětem řízení nebyly ve větší míře detaily z osobního života obžalovaných, nýbrž popis okolností souvisejících se spácháním projednávaného skutku… Ústavní soud má za to, že nalézací soud náležitě vyvážil v konfliktu stojící zájmy veřejnosti a osob zúčastněných na řízení. Povolení přímého přenosu některých hlavních líčení tudíž v daném případě nepřesáhlo tolerovatelnou míru zásahu do soukromého života stěžovatele ani ostatních spoluobžalovaných.“[136]

V posledních letech jsme zaznamenali nárůst přímých přenosů, když jsme mohli prostřednictvím médií sledovat hlavní líčení např. ve věcech Bárta – Škárka, kauza Nagyová či přímý přenos z trestního řízení proti Davidu Rathovi. Na rozbor výše uvedených přenosů však bohužel není v této diplomové práci místo.

6.3 Porušení presumpce neviny a jak se bránit

Hranice mezi veřejným zájmem ospravedlňujícím informování veřejnosti o trestním řízení a ochranou osobnosti a ctěním presumpce neviny obviněného je velmi tenká, a tak se může stát, že i média v určitých případech překročí mez danou zákonem a judikaturou. Nelze se vyhnout ani tomu, že společnost může prostřednictvím médií vnímat realitu trestního řízení zkresleně. Mediální kampaně proti obviněnému v rámci trestních řízení už nejsou v dnešní době žádnou novinkou. Ať už se jedná o veřejně známé osobnosti, či jiné osoby, které se dostaly do hledáčku médií z určitého důvodu,

[136] Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 14. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1418/12.

mediální lynč může v obou případech skončit stejnou „katastrofou“. A to ovlivněním a nenávratným poškozením celého trestního řízení. V České republice vykonávají soudní moc nezávislé soudy. Jejich nezávislost při rozhodování o vinně a trestu je v českém právu chráněna trestním zákoníkem, jež v § 335 obsahuje skutkovou podstatu trestného činu zasahování do nezávislosti soudu.[137] U každého trestního případu je tak třeba dbát na to, aby se média vyhnula jakémukoli zveřejňování názoru či „rady“, jak by měl soud ve věci rozhodnout. K síle názoru médií ve spojitosti s nezávislostí soudů se v minulosti vyjádřil např. Pavel Vantuch, který se domnívá, že *„novináři, ani jinému občanovi nepřísluší, aby před pravomocností rozsudku apeloval na soud, že má postupovat podle zákona, a tím méně aby mu zdůrazňoval, jaké rozhodnutí považuje za správné a jaké za nesprávné. V jednání novináře, který napíše článek, zmiňující se o tom, jak by měl soud rozhodnout či jak by rozhodnout neměl, lze spatřovat alespoň eventuální úmysl zasáhnout do nezávislosti soudu, pokud by se nedovodil úmysl přímý. Vzhledem k masovému dopadu takového sdělení, prezentovaného sdělovacím prostředkem širokému okruhu občanů, pak může jít o značnou společenskou nebezpečnost tohoto jednaní. Nepochybně nesrovnatelně vyšší než v případě, kdy by úvahy o tom, jak by soud rozhodnout měl a jak neměl, pronášel před soudcem jediný občan.“*[138] Aby však byla naplněna skutková podstata trestného činu zasahování do nezávislosti soudu, bude rozhodovat charakter a intenzita hodnotících či přejímajících úsudků, nikoli jejich pouhá existence. Na prvním místě je však zároveň třeba vždy vidět odpovědnost soudců za nestranné rozhodování a tedy jejich schopnost nepodlehnout jakýmkoli tlakům veřejného mínění či momentální náladám veřejnosti, které jsou formovány právě informováním ze strany médií.[139] Tato skutečnost je ostatně zdůrazněna i v ZSS, kdy je v ustanovení § 80 odst. 2 písm. d) upraveno, že v zájmu záruk nezávislosti a nestrannosti výkonu soudcovské funkce se soudce zejména nesmí při výkonu své funkce nechat ovlivnit zájmy politických stran, veřejným míněním a sdělovacími prostředky.

[137] Kdo působí na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

[138] Vantuch, P. Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?. Bulletin advokacie, 9/1996, 35 s.

[139] Rozehnal, A. Mediální právo. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 199 – 200 s.

Presumpce neviny je jedním z pilířů práva na spravedlivý proces. A jestliže dojde k porušení této zásady, následkem je jedině to, že spravedlnost soudního řízení je zpochybněna. *„Pokud média – ať již v touze po senzaci, z hospodářských nebo politických důvodů – povedou proti obviněnému mediální kampaň, může to mít za následek, že veřejné mínění bude požadovat odsouzení a také soudci se tlaku takového veřejného mínění nemohou vyhnout a ztratí svoji nestrannost.“*[140]

Presumpce neviny v probíhajícím trestním řízení může být porušena jak médii, tak OČTŘ, ale také dalšími státními orgány. Jednou z povinností státních orgánů je postupovat při informování o probíhajícím trestním řízení nebo o určitém jednání, které by mohlo naplňovat znaky trestného činu, tak, aby nedošlo k nepřiměřenému zásahu do osobnostních práv osoby, u níž sice vyvstává podezření ze spáchání trestného činu, která však v tomto ohledu nebyla pravomocným rozsudkem uznána vinnou. Kromě toho se tyto subjekty musí vyvarovat takového postupu, který by mohl ohrozit důvěru v nestrannost rozhodování příslušných orgánů.[141] Z bohaté judikatury ESLP rovněž vyplývá, že presumpce neviny bude porušena v případě, že soudní rozhodnutí nebo prohlášení veřejného činitele týkajícího se osoby obviněné z trestného činu odráží názor, že je vinen před tím, než byla jeho vina prokázána v souladu se zákonem.[142] Je proto velice důležité, aby orgány veřejné moci pečlivě vážily obsah svých vyjádření k probíhajícímu trestnímu řízení. Pokud ale nedojde k porušení výše uvedených postupů a medializace případu je pouze prostým důsledkem zásady veřejnosti trestního řízení a obecných veřejných poměrů případu, nelze přičítat státu k tíži, že princip presumpce neviny byl narušen sdělovacími prostředky, či dokonce že jimi byl narušen ve značné míře.[143]

Stát může být rovněž odpovědný za porušení presumpce neviny, jestliže orgány státu nepřijaly přiměřená opatření, aby zabránily nepřátelské mediální kampani.[144] V případě úniku z vyšetřovacích spisů, zejména odposlechů, protokolů o výpovědích obviněného a svědků, se stát zásadně nemůže vyvinit, a to bez ohledu na to, zda se

[140] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 173 s.

[141] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II. ÚS. 577/13.

[142] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 10. 2008 ve věci Khuzhin a další proti Rusku.

[143] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 7. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4280/2011.

[144] Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002, 179 s.

podařilo zjistit konkrétní osobu, která za únik odpovídá.[145] Naopak za výroky soukromých osob v rámci soudního řízení stát zásadně neodpovídá, ledaže by šlo o zřejmé excesy, kterým soud nezabránil.[146] Je tedy třeba vždy rozlišovat, komu bude při porušení tohoto principu přičítána odpovědnost.

Dalším důležitým milníkem při rozhodování o porušení zásady presumpce neviny je fakt, zda jde u mediální kampaně o veřejně známou osobnost či nikoli. ESLP již několikrát v minulosti judikoval, že veřejně známé osobnosti se nevyhnutelně a vědomě vystavují pozorné kontrole ze strany novinářů i občanů. Meze sdělovacích prostředků při komentování takovýchto kauz jsou tedy posunuty. Přestože sdělovací prostředky jsou schopny ovlivnit veřejné mínění, soudy jako takové nemohou fungovat ve vakuu. Jsou to pouze soudy, které rozhodují o vině a nevině, to však neznamená, že nemůže existovat žádná dřívější a současná diskuse o předmětu trestního řízení jinde, ať už v odborných časopisech, v národním tisku nebo mezi širokou veřejností.[147] Zvlášť, když se trestní řízení týká veřejně známé osobnosti.

Jak již bylo uvedeno výše, vždy je třeba zkoumat, kým byla presumpce neviny porušena. Zda se jednalo o OČTŘ, jiné státní orgány nebo o soukromé osoby. A jestliže tedy opravdu k porušení presumpce neviny v trestním řízení dojde, je možné tuto chybu napravit? Řešení na tuto otázku nám nabízí nejen trestněprávní prostředky, ale také občanskoprávní odpovědnost.

V případě, že je obžalovaný (u nějž nebyl princip presumpce neviny dodržen) shledán vinným z trestného činu a ukládá se mu relevantní trest, kompenzace porušení presumpce neviny obžalovaného se odráží právě v tomto trestu. Neboť porušení základního práva garantovaného Ústavou se musí projevit v přiměřenosti trestní sankce. Dle Jiřího Herczega, který ve své publikaci vychází z rozhodnutí Ústavního soudu, může být porušení presumpce neviny kompenzováno v trestním řízení níže uvedenými způsoby:

a) zmírněním trestu v rámci použité trestní sazby;

[145] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 176 s.

[146] Zpráva EKLP ze dne 30. 3. 1963 ve věci Rakousko proti Itálii, stížnost č. 778/60.

[147] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 12. 2012 ve věci Craxi proti Itálii, Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 1979 ve věci Sunday Times proti Spojenému království.

b) mimořádným snížením trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonem stanovené sazby, má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné, a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání (§ 58 odst. 1 tr. zákoníku).

c) Mimořádně pak lze u obviněného během trestního řízení užít institutu upuštění od potrestání dle § 24 tr. zákoníku, či institutu podmíněného upuštění od potrestání s dohledem dle § 26 tr. zákoníku;

d) nebo lze zastavit trestní stíhání dle § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu.

Poslední dva uvedené instituty je ovšem třeba považovat již za krajní, použitelné jen zcela výjimečně, kdy nelze pomíjet oprávněné zájmy poškozených, ba rozhodovat způsobem, který by mohl podlomit všeobecnou důvěru v demokratický právní stát, jehož smyslem existence je mimo jiné cestou soudní moci řádně a spravedlivě rozhodovat o vině a trestu za trestné činy, a nikoli z důvodu protiústavních prodlev v trestním řízení nastalých se tomuto rozhodnutí vyhnout.[148] S tímto závěrem ostatně souhlasí i Jiří Jelínek.[149] Povinnost soudu kompenzovat porušení presumpce neviny prostředky trestního práva lze totiž dle Jiřího Herczega dovodit právě z ustanovení § 39 odst. 3 tr. zákoníku, v němž je uvedeno, že *„při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne i k době, která uplynula od spáchání trestného činu, k případné změně situace a k délce trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu.“* A vzhledem k tomu, že jak presumpce neviny, tak právo na přiměřenou délku řízení, jsou integrálními součástmi práva na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy), lze ustanovení § 39 odst. 3 tr. zákoníku analogicky aplikovat i na porušení práva na respektování presumpce neviny.[150]

Nicméně v případě, že stát nezajistí dostatečnou ochranu presumpce neviny obviněného a nepřikročí k účinným prostředkům kompenzace za porušení principu uvedeného rovněž v čl. 6 Úmluvy, není vyloučena mezinárodněprávní odpovědnost

[148] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 176 s., srov. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 4. 2007, sp. zn. I. ÚS 603/06.

[149] Jelínek, J. Jiří Herczeg: Média a trestní řízení. Bulletin advokacie, 7 – 8/2013.

[150] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 177 s.

České republiky za porušení závazků plynoucích z Úmluvy.[151] Neboť je to právě stát, který vystupuje jako garant efektivní ochrany práv zaručených Úmluvou.

Právo být považován za nevinného, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem není vina vyslovena, je rovněž součástí práva na ochranu osobnosti. Jak už jsme výše uvedli, stát není odpovědný za výroky soukromých osob. A novináři jsou soukromé osoby. Proto v případě výroků ze strany médií, porušujících presumpci neviny, nastupuje občanskoprávní odpovědnost za mediální zásahy do trestního řízení a obranu nám poskytuje žaloba na ochranu osobnosti dle § 81 a násl. NOZ.[152] Veřejnost má právo na to být informována o probíhajícím trestním řízení, nicméně médii zveřejněné informace mají být objektivní, přesné, korektní a nezavádějící. V rámci objektivity by se tak novináři neměli ani uchylovat k jakémukoli oslovení obviněného, které tyto informace zkresluje a implicitně obviněného jako pachatele označuje. V opačném případě se může jednat o zásah do osobnostních práv obviněného a obviněný je legitimován k podání žaloby.[153] Názor Nejvyššího soudu ostatně potvrdil i Ústavní soud, který zamítl ústavní stížnost v této věci, nicméně na druhou stranu zdůraznil, že v každém individuálním případě bude záležet na relevantních faktorech: *„Ochrana osobnosti je s trestním řízením neoddělitelně spojena. Rozhodování o vině má v jeho rámci současně význam pro rozhodování o tom, zda v důsledku trestního stíhání nedošlo k neoprávněnému zásahu do osobnostních práv obviněného či obžalovaného. Ze samotného faktu, že je proti němu vedeno trestní řízení, sice ještě nelze vyvozovat, že se trestného činu skutečně dopustil, to však neznamená, že tato skutečnost nemůže mít významný negativní dopad do jeho soukromé sféry… K tomu, aby trestní řízení mohlo reálně plnit i funkci ochrany osobnosti, je ovšem nezbytné, aby byla presumpce neviny ukotvena jako princip sloužící k ochraně osobnostních práv v povědomí nejen právnické, ale i laické veřejnosti. Zároveň musí být v tomto smyslu reflektována i při informování o trestním řízení, ať už ze strany orgánů činných v trestním řízení, nebo kohokoli jiného. Svoboda projevu nemá vést k tomu, aby byl kdokoli v očích veřejnosti fakticky shledán vinným bez možnosti se efektivně bránit proti obviněním vůči své osobě… To neznamená, že předmětem veřejné diskuze nemůže být přímo otázky viny...a*

[151] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 175 – 177 s.

[152] Herczeg, J. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013, 180 s.

[153] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1413/2012.

že v tomto směru zásadně nelze veřejně zaujmout jakýkoli názor. Vždy však musí být zřejmé, že žádný takto prezentovaný názor, byť sebevíc odůvodněný a skutkově podložený, ještě s jistotou neznamená, že se tato osoba trestného činu skutečně dopustila...Vyznívá-li určitý projev v tom smyslu, že se někdo dopustil trestného činu, aniž by byl za něj pravomocně odsouzen, míra přípustnosti s tím spojeného zásahu osobnostních práv jednotlivce – a tím i související meze svobody projevu – se odvíjí v každém individuálním případě od relevantních faktorů.“[154] Je tedy třeba zkoumat, zda ten, kdo difamující informaci (např. výše zmíněné oslovení) zveřejnil:

a) prokázal rozumné důvody, na jejichž základě se spoléhal na její pravdivost;
b) podnikl dostupné kroky k ověření pravdivosti takovéto informace, a to v míře a intenzitě, v níž bylo ověření informace přístupné a definitivní;
c) byl v dobré víře, a tudíž neměl důvod nevěřit, že není pravdivá.

Pokud jsou tyto podmínky splněny, pak ani případná dodatečně zjištěná nepravdivost této informace nebude sama o sobě znamenat nepřípustnost zásahu do práva na ochranu osobnosti.

[154] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II. ÚS. 577/13.

7. Závěr

Obsah této práce, společně s jejími cíli, byl vytyčen v úvodu. Zásadu veřejnosti jsme si analyzovali v první části, kde jsme se zaměřili na její nezpochybnitelný význam, který vychází nejen z jejího zakotvení v ústavních předpisech, ale také v mezinárodních dokumentech. Rozebrali jsme si právní úpravu a judikaturu s tímto tématem související. Dle mého názoru je veřejné projednávání trestních věcí v českém právním řádu upraveno dostatečně. Nelze se porušování tohoto principu v našem justičním systému vyhnout úplně. To je zcela nemožné. Chyby se dějí i v nejdokonalejších justičních systémech. Vždyť tuto zásadu máme, jak už bylo několikrát zmíněno, zakotvenu nejen v zákoně, ale také v Ústavě a Listině, na mezinárodní úrovni pak např. v Úmluvě. Bylo by tedy, dle mého názoru, zbytečné reagovat na případy konkrétního porušení zásady veřejnosti další striktnější zákonnou úpravou. Nemyslím si, že by na potenciální pochybení konkrétních soudců měla být připravena tomu odpovídající právní úprava, např. v trestním řádu, která by stanovila obranný postup v případě těchto pochybení v rámci trestního procesu. Zásada veřejnosti je základním atributem práva na spravedlivý proces, a v případě jejího porušení bychom měli naopak spoléhat na kompetentnost našich soudů, které v rámci ochrany tohoto ústavně garantovaného principu budou u každého konkrétního případu postupovat správně a nezávisle.

V návaznosti na zásadu veřejnosti bych snad jen chtěla vypíchnout problematiku pořizování zvukových záznamů, kde by se dalo uvažovat o změně právní úpravy § 6 odst. 3 ZSS. Neboť, jak už bylo nastíněno v podkapitole 3.5, volnější oznamovací režim (oproti režimu povolovacímu) pro zvukové záznamy je v době moderních technologií spíše nedostatečný.

Druhá část této práce se zabývá významem médií v trestním řízení, a s tím související svobodou projevu, právem na informace, právem na ochranu osobnosti a problematikou mediálního odsouzení a presumpce neviny. Svoboda projevu a právo na informace mají velký význam v možnosti každého jednotlivce se aktivně podílet na správě věcí veřejných. Poskytování informací o trestním řízení, ale nemůže existovat bez regulace. Nicméně přijetí tzv. náhubkového zákona bylo v moderní demokratické společnosti spíše krokem zpět, kde právo svobodného projevu a právo na informace patří mezi nejstarší ústavně garantovaná práva. Reakci novelou, která mimo jiné zavedla

korektiv veřejného zájmu, následně posvětil i Ústavní soud, který § 8d tr. řádu vnímá jako významný interpretační a aplikační korektiv. I přesto si ale myslím, že OČTR budou muset vždy pečlivě vážit jakékoli poskytnutí informace. Neboť obhajovat zveřejnění každé informace veřejným zájmem, bez toho aniž by v každém jednotlivém případě došlo k jeho výslovné formulaci, povede k jeho zneužívání.

Problematiku proti sobě stojící svobody projevu a práva na ochranu osobnosti nelze dle mého názoru *de lege ferenda* nijak řešit. Přestože bohatá judikatura jak Ústavního soudu, tak ESLP nám dokazuje, že kolizi těchto práv je potřeba řešit neustále, jde o na stejné úrovni stojící ústavně garantovaná práva. Přednost jednoho před druhým nemůže být zakotvena v zákoně, ale opět je třeba spoléhat na nezávislé, nestranné a správné rozhodování soudů a na soudní výklad. Každý jednotlivý případ se liší, a proto je třeba reagovat vždy flexibilně a ne dle zákonem předepsaného postupu.

Co se nicméně jeví už jako problém je – s rozmachem online zpravodajství – hrozba mediálního odsouzení a porušení presumpce neviny. V tomto případě je třeba spoléhat na etické kodexy novinářů a odpovědnost soudců nepodlehnout jakýmkoli tlakům veřejného mínění. Zde je dle mého názoru ještě prostor ke zlepšení v oblasti právní úpravy, a to v případě odpovědnosti novinářů za své vyjádření a reportáže. Jedinou aktivní obranou v případě porušení presumpce neviny a osobnostních práv je právo na odpověď a dodatečné sdělení dle tiskového zákona a žaloba na ochranu osobnosti. Přestože však poškozený dosáhne úspěchu ve své obraně, novinář v podstatě vždy z tohoto „souboje“ odchází bez jakékoli větší újmy na jeho povolání. Bylo by tedy vhodné zavést do českého právního řádu právní úpravu určitého institutu, jenž by byl svým obsahem podobný např. kárné odpovědnosti soudců, advokátů. S neprofesionálním chováním a difamujícími informacemi se však budeme setkávat vždy. Je tedy také na laické veřejnosti, aby k přijímání informací přistupovala zodpovědně.

Seznam zkratek

ČAK – česká advokátní komora

ČTK – česká tisková kancelář

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Listina – Ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

OČTR – orgány činné v trestním řízení

Tr. řád - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

Tr. zákoník – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Ústava – Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ZSS – zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Prameny

Monografie

Bartoň, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Linde Praha a.s., 2002

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní,* 5. Vydání. Praha: ASPI, 2008

Gřivna, T., Šámal, P., Válková, H. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014

Herczeg, J. *Média a trestní řízení*. Praha: Leges, 2013

Herczeg, J. *Meze svobody projevu*. Praha: Orac, 2004

Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016

Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013

Klíma, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009

Kocourek, J., Záruba, J. *Zákon o soudech a soudcích. Zákon o státním zastupitelství. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004

Miřička, A. *Trestní právo procesní*. Praha: Všehrd, 1932

Repík, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. Vydání, Praha: Orac, 2002

Rozehnal, A. *Mediální právo*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015

Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, J. *Ústava České republiky. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2007

Šámal, P. a kol. *Trestní řád I. § 1 – 156. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013

Šámal, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář.* 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011

Žatecká, E., Hrušáková. M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015

Odborné články

Jelínek, J. *Jiří Herczeg: Média a trestní řízení.* Bulletin advokacie, 7 – 8/2013

Sotolář, A. *K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Trestněprávní revue 2004, č. 4

Válková, H. *Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti*. Trestněprávní revue 2006, č. 4

Vantuch, P. *Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?*. Bulletin advokacie, 9/1996

Právní předpisy

ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád, ze dne 23. května 1873

zákon č. 121/1920 Sb., Ústavní listina ze dne 29. února 1920

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti

zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě

zákon č. 101/2002 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

zákon č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů
vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
instrukce Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává Vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy
instrukce Ministerstva spravedlnosti 385/2009-OBKŘ, o justiční stráži
důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
důvodová zpráva k zákonu č. 207/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

Mezinárodní dokumenty

Doporučení Výboru Ministrů Rady Evropy č. Rec (2003) 13, k poskytování informací o trestním řízení v médiích
Evropská úmluva o ochraně lidských práv, ve znění protokolů
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Úmluva o právech dítěte
Všeobecná deklarace lidských práv

Judikatura

ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze 14. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2672/07
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 289/2000
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 4. 2002, sp. zn. III. ÚS 627/01
Nález Ústavního soud ČR ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 28/04
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 7. 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 10/09
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 3. 2010, sp. zn. Pl. ÚS. 2/10
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 359/96

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 15. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS. 1586/09
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 17. 4. 2008, sp. zn. II. ÚS. 2046/07
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. IV. ÚS. 335/05
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 2. 2001, sp. zn. Pl. ÚS. 29/2000
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 6. 2005, sp. zn. II. ÚS. 255/05
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS. 315/01
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 17. 2. 2005, sp. zn. III. ÚS. 11/04
Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 14. 10. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1418/12
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 6. 2015, sp. zn. II. ÚS. 577/13
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 11. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1413/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 9. 1924, sp. zn. Zm II 230/1924

ESLP

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 11. 2000 ve věci Riepan proti Rakousku
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 2. 2004 ve věci Laukkanen Manninen proti Finsku
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976 ve věci Handyside proti Spojenému království
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1996 ve věci Goodwin proti Spojenému království
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 7. 1990 ve věci Observer a Guardian proti Spojenému království
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 1994 ve věci Jersild proti Dánsku
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 3. 1983 ve věci Minelli proti Švýcarsku
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 12. 1988 ve věci Barberà, Messegué a Jabardo proti Španělsku
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 1996 ve věci Saunders proti Spojenému království

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 1993 ve věci Funke proti Francii

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 1. 1996 ve věci Murray proti Spojenému království

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 12. 2005 ve věci Tourancheau a July proti Francii

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 4. 2008 ve věci Campos Daâmaso proti Portugalsku

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 10. 2008 ve věci Khuzhin a další proti Rusku

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 12. 2012 ve věci Craxi proti Itálii

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 4. 1979 ve věci Sunday Times proti Spojenému království

Internetové zdroje

Bulletin advokacie. *Prohlídky advokátů u bezpečnostních rámů*. 3. března 2016; dostupné z: http://www.bulletin-advokacie.cz/prohlidky-advokatu-u-bezpecnostnich-ramu?browser=mobi

Česká justice. *Zouvání bot či sundávání opasků. Advokáti kritizují ponižující jednání justiční stráže*. 4. dubna 2016; dostupné z: http://www.ceska-justice.cz/2016/04/zouvani-bot-ci-sundavani-opasku-advokati-kritizuji-ponizujici-jednani-justicni-straze/

Česká advokátní komora. *Advokáti si stěžují na prohlídky u soudů, jsou prý ponižující*. 20. února 2013; dostupné z: http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=10924

Česká advokátní komora. *Ministr spravedlnosti a předseda ČAK: konec nedůstojných prohlídek advokátů*. Nedatováno; dostupné z: http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=11182

Deník.cz. *Obhájce neprošel u soudu kontrolou. Ty jsou od prosince přísnější*. 31. března 2016; dostupné z: http://www.denik.cz/kraj-vysocina/obhajce-radek-ondrus-neprosel-u-soudu-kontrolou-ty-jsou-od-prosince-prisnejsi-20160331-jrn9.html

iDnes.cz. *Soud zatrhl České televizi přímý přenos*. 30. října 2003; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton

iDnes. Špidla: Přenos soudu se Srbou je neetický. 24. října 2003; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zatrhl-ceske-televizi-primy-prenos-ff0-/domaci.aspx?c=A031030_081831_domaci_ton

iDnes.cz. *Brusel: „Náhubkový" zákon je záležitost Česka, EU s ním nic nezmůže*. 11. května 2009; dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/brusel-nahubkovy-zakon-je-zalezitost-ceska-eu-s-nim-nic-nezmuze-pwg-/domaci.aspx?c=A090511_123507_media_pje

Parlamentní listy.cz. *Proces se žháři z Vítkova? Jako padesátá léta, míní Hájek.* 6. Října 2010; dostupné z: http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Proces-se-zhari-z-Vitkova-Jako-padesata-leta-mini-Hajek-177387

Etický kodex novináře, dostupný z: http://www.syndikat-novinaru.cz/etika/kodex/

Kodex České televize, dostupný z: http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/kodex-ct/preambule-a-vyklad-pojmu/

Abstrakt

Zásada veřejnosti je základním atributem práva na spravedlivý proces. Veřejná povaha jednání chrání strany sporu před tajnou správou justice bez možnosti kontroly veřejností. Projednávání věci v hlavním líčení, před očima veřejnosti, plní rovněž funkci výchovnou a preventivní. K vyloučení veřejnosti tak může dojít jen ze zákonem stanovených důvodů.

S veřejnou kontrolou justice je spjato právo veřejnosti informace přijímat a sdělovacím prostředkům je poskytnuto právo informace šířit. Soudy nefungují ve vakuu a trestní případy mohou být předmětem veřejných diskuzí. Nic z toho se však neděje bez jakékoli regulace, i svoboda projevu má své mantinely. Neboť osobnostní práva a presumpce neviny stojí na stejné úrovni jako tato svoboda.

Sdělovací prostředky hrají v trestní řízení dvě důležité role. Tou první je šíření informací, ve veřejném zájmu, o probíhajícím trestním řízení. Tento úkol má hned několik důsledků – např. rozvoj generální prevence, kdy se stát snaží působit na společnost jako celek, a pomoc při hledání pohřešovaných osob. Druhá role je propojena s kontrolou. Média umožňují veřejnosti, prostřednictvím informací, kontrolovat trestní řízení. Bez dostatečné informovanosti bychom těžko mohli dohlížet na nezávislost a nestrannost soudců.

Cílem této práce tudíž je podrobně se zaměřit na právní úpravu jedné ze základních zásad trestního řízení, všech relevantních práv a svobod, týkajících se tématu této diplomové práce, zhodnotit jejich vyváženost a respektování, a to vše s ohledem na roli médií.

Práce je proto rozdělena na dvě části, kdy ta první obsahuje analýzu zásady veřejnosti a druhá se následně zabývá poskytováním informací o trestním řízení a na to navazující svobodou projevu, právem na ochranu osobnosti a dodržováním presumpce neviny.

Criminal procedure, the public and media – abstract

The public principle is a fundamental element of the right to a fair trial. This public character protects litigants against the secret administration of justice with no public scrutiny. Public hearing also fulfils the educational and preventive function. Therefore there must be sufficient legal reasons to justify an exclusion of the public.

The right of the public to receive information and the media's right to disseminate information are tied with the public control of the judiciary. Courts do not operate in a vacuum and criminal cases may be a subject to public debates. However, none of this is happening without any regulation. The freedom of expression has also its limits. As the personality rights and the presumption of innocence stand at the same level as this freedom.

Media play two important roles in criminal proceedings. First role consists of dissemination of information (within the public interest) about ongoing criminal proceedings. This important task has several results. One is development of general prevention, when state tries to influence the society as whole, another is assistance with finding a missing person. Second role of media is interfaced with supervision. Information provided by media facilitate to control criminal proceedings. Society would hardly oversee the independence and impartiality of judges if there were not sufficient facts.

The target of this thesis is to (i) focus on the regulation of general principle and regulation of all relevant rights and freedoms and (ii) evaluate whether it is balanced and respected. All in respect of the role of media.

The thesis is therefore divided into two parts, where the first part includes the analysis of the public principle, and the second part subsequently deals with the provision of information in criminal proceedings. In addition it also focuses on media's freedom of expression, protection of personal rights and the respect for the presumption of innocence.

Klíčová slova – key words

trestní řízení	–	criminal procedure
veřejnost	–	the public
média	–	media
poskytování informací	–	provision of information
svoboda projevu	–	freedom of expression
právo na informace	–	right to information
ochrana osobnosti	–	protection of personal rights
presumpce neviny	–	presumption of innocence